

חדווה בכר

דובנוב, תל-אביב

סיפורים

לזכר סבא וסבתא לנגר, היקרים שלי,

וסבא אריה ויונה החלוצים מבוני הערים: תל־אביב וחולון

חדווה בכר

דובנוב, תל-אביב

סיפורים

פברואר

2017

שבט תשע"ז

Hedva Bachar

Dovnov, Tel Aviv

עריכה:

שושנה ויג

אורלי הדני נוה

הגהה: שושנה ויג

ציור הכריכה האחורית: טלי וסטמן

עימוד ועיצוב: יהודה ניב

יצירת קשר:

hedva.behar@gmail.com

כל הזכויות שמורות למחברת ©

אין להעתיק, לצלם ו/או להעביר לאינטרנט,
ספר זה או כל חלק ממנו בכל אופן
דרך או שיטה, בדפוס, בצילום,
בהקלטה או בהעתקה
(מכאנית, אלקטרונית או דיגיטאלית),
ללא קבלת רשות בכתב מאת המחברת
או מאת בא כוחה.

WWW.PYUTIT.COM

מסת"ב 978-965-7598-49-8 ISBN

באהבה

לבעלי היקר

ילדיי ונכדיי האהובים

כמזכרת על ימים יפים

להורי היקרים

אשר נתנו לי ילדות נפלאה בתל-אביב

על המרפסת

אמי פנינה ואבי יהושע ה"צברים" נחשבו בעיני חבריי וידידיי "גזעיים" ממש; הוריהם עלו לארץ אחרי השואה, והיו מבוגרים מהוריי, נראו ונשמעו גלותיים. ביתנו היה כאבן שואבת לדור הצעיר. אבי נחשב ל"אחד מהחבר'ה", לאמי ה"סטייליסטית". הייתה מלתחה מפוארת, חלקה הגיע מהוריה בלוס אנג'לס ומן החנות של המעצבת גיזי אילוש מרחוב אלנבי בת"א. חברותיי נהגו למדוד את בגדיה של אמא כאשר לא הייתה בבית. הן נעמדו מול המראה הגדולה בחדר השינה, והרגישו ככוכבות קולנוע לרגע. לאמי היו שמלות מנצנצות עם פִּיטִים וקישוטים יקרי ערך בתל-אביב הקטנה. רובנו לבשנו בגדים מחנות 'אתא' שברחוב דיזנגוף.

בביתנו החדש והיפה נמצאה מרפסת ארוכה ורחבה שבה התנהלו חיי החברה. בהיעדר מזגנים היה המקום הקריר ביותר בבית. הורי הצעירים אהבו לצאת ולבלות, אך אחי הקטן עדי נזקק להשגחה ואני לא תמיד רציתי לשמור עליו. אמי, עם ראשה ה"פולני", שכנעה אותי להשגיח עליו באמצעות פיתויים, כרטיסים לסרט בליווי חברה. כאן באה לעזרתי שכנתי אשר גם לה היה אח קטן וארבעתנו הלכנו לסרטים בבתי קולנוע בכיכר דיזנגוף בתל-אביב.

בערב שישי הבעיה החמירה. לא רציתי לוותר על מסיבות הכתה, אך הוריי רצו לצאת למשחקי קלפים עם חבריהם מן הילדות, מ"הגימנסיה הרצליה" ומהצבא. כדי לשכנע אותי, הורי הסכימו שאזמין את חבריי אל המרפסת שלנו, שאחגוג איתם את סוף השבוע.

הבנים, הביאו עמם את התופים והחצוצרות ויחד ניגנו ושרנו להנאת כל תושבי הרחוב. כולם היו מרוצים. הוריי יצאו לצאת לבלות, ואני נפגשתי עם חבריי. פעם בחודשיים, כאשר הגיע תור הוריי לארח, זכיתי בחופש ויכולתי לצאת למפגשי הכיתה. אלה נערכו בגינות הציבוריות באזור דובנוב או שדרות חן.

כשהגיע תורם של הוריי לארח בביתם, יצא אבי לקניות כדי להכין כיבוד לשחקני הקלפים. המקרר התמלא מעדנים שנחשבו מותרות. אמי אפתה ריקים ועוגות שזמן רב דיברו בשבחן. עלינו הילדים אסרו איסור חמור לגעת או לטעום מן הכיבוד של האורחים, עד אשר הסתלקו אחרוני האורחים לביתם. לקראת הגעתם סודרו במרפסת שולחנות מכוסים במפות לבד ירוק, ועליהם הכיבוד: פרוסות נקניק, מלפפונים חמוצים, פיתות וקרקרים.

ברבות הימים התאלמנה אמי, אך חבריה לא עזבוה, והמשיכו לשבת עמה על המרפסת כאילו היה אבא אתנו.

הג'ינג'י

מכל החברים של אבי אהבתי את הג'ינג'י. את שמו כנראה הרוויח בשל צבע שעריו האדום. כשהכרתיו שערות בודדות עדיין היו על פדחתו. היה בו קצת דמיון לאבא שלי, שניהם היו גבוהים וחסונים. הם אהבו לנסוע ברחבי הארץ לכל משחק של מכבי תל-אביב, תמיד היו שמחים וחייכנים. כאשר פניתי לאבא והזכרתי לו כי יום הולדתי מתקרב ובא, יום ההולדת האחד עשר, אמרתי: "אבא, תזכור להביא את הג'ינג'י!" אבא מיד הבין מה רמזתי.

הג'ינג'י היה מהבודדים שבבעלותם מכונת הקרנה ניידת, וארכיון סרטים של צ'רלי צ'פלין, בקסטר קיטון, והזוג אשר נקרא "השמן והרזה", בזכותם הוזמן הג'ינג'י בלי סוף למסיבות הילדים. הוא אהב אותם והם השיבו לו אהבה. בימי ההולדת שנערכו בבתים הקטנים של תל-אביב התכבדו הילדים בעוגה ובמתקים, ואז נכנס הג'ינג'י לקול מצהלות הילדים. הוא פנה לבעלת הבית, אמו של חתן יום ההולדת, וביקש סדין גדול לבן, אותו תלה על הווילון וחיבר בסיכות. אחר הגיעה בקשתו: "הביאו לי ספרים!". הילדים צפו בהכנות בפה פעור ובחוסר סבלנות, הם רצו כבר לראות את הסרט.

ביום הולדתי הג'ינג'י הביא את מכונת ההקרנה והניח אותה על הספרים בשיפוע, הכניס את גלגל הסרט למכונה, וביקש ממני לכבות את האור. ראיתי בבקשתו כבוד גדול, הנה אני, עוזרת למסריט. הילדים ישבו על שמיכות שאמי הניחה על הרצפה, כשסוכריות על מקל בידם והנה הקסם החל: גלגל הסרט התגלגל והשמיע רחש קל. אותיות בלועזית הופיעו על המסך המאולתר ודמותו של צ'רלי צ'פלין בכל הדרו עלתה לפנינו. הילדים החלו לשאוג משמחה. לעולם אזכור את הסצנה שבה השעון הענק מסתובב כשעליו תלוי השחקן באוויר. חרדנו שלא ייפול! כל סרטון גרם לפרצי צחוק אצל הילדים והילדות בני כתתי. כעבור שעה הודלק האור וג'ינג'י אמר לילדים: "זהו, נגמר." הילדים זעמו, רצו עוד, אך

הג'ינג'י כבר גלגל את הסרטים, ופנה להתכבד מעוגת יום ההולדת. "אני ממהר, יש לי עוד הקרנה". עם המכשיר ביד אחת ועוגה בשנייה רץ לשמח ילד יום הולדת נוסף.

מאדאם פומפדור

יום בהיר אחד, באמצע החורף, פנתה אלי אמי ואמרה: "חג הפורים מתקרב. שוחחתי עם חברותיי בבית הקפה וכולן כבר הכינו תחפושות לבנותיהן. בתה של מלכה תתחפש לצוענייה, ובתה של צבייה תהיה רקדנית, ואילו לך עדיין אין תחפושת". "אמא", אמרתי לה: "קשה לי להחליט למה להתחפש, אולי למלכת אסתר?"

אמא אמרה: "השנה יש לי רעיון מעולה, נלך עכשיו למחסן התחפושות של תיאטרון הבימה, עובדת שם מאשה חברתי והיא מוכנה להשכיר לנו תחפושת". אמי ואני צעדנו בפסיעות מהירות בעלייה של רחוב דיזנגוף לכיוון התיאטרון. עלינו מתנשפות במדרגות לקומה השנייה ובקצה הקומה, מאחורי הקלעים של התיאטרון, בחדרון קטן המתינה לנו מאשה, צמות קלועות בצבע בלונד עיטרו את ראשה וחיוך ענק נמסך על פניה. ישבה ליד השולחן, מכונת תפירה בצבע שחור מולה, ומאחוריה תלויה שמלת משי מעוטרת בצבע זהב בפתח הצוואר. מאשה הושיטה את ידה לקולב ואמרה לי: "קחי, זו התחפושת עבורך", נגעת באצבעותיי בזהירות בשמלה ושאלתי: "למה אני מתחפשת?" ומאשה ענתה לי: "זה הבגד היחיד שיתאים למידותייך ללא תיקונים, ואת השנה תהיי 'מאדאם-פומפדור'", בזאת נחתמה השיחה. מאשה חזרה לעיסוקיה ואנו שבנו הביתה. במהירות פתחתי את הקופסה שבה נארזה התחפושת. מדדתי את השמלה המפוארת אשר במכפלת שלה הושחלה משקולת שניפחה את מראיה של השמלה והרשימה את הסובבים. על ראשי הנחתי את הפאה הבלונדינית הגבוהה שתלתלים ובקבוקים עטפו אותה, והיא נלוותה לשמלה ואת ידי הכנסתי בידונית משי עם קישוטי פרווה. הבטתי במראה ולא זיהיתי את הדמות אשר נשקפה ממנה. שאלתי את אמא "אבל מי זו הגברת הזאת, 'מאדאם-פומפדור'? אמי העדיפה לא

להרחיב מדי על אופייה הידוע לשמצה של הגברת ורק ציינה שהיא הייתה חברתו של המלך הצרפתי לואי ה-15 והייתה לה השפעה רחבה על הפוליטיקה בעת ההיא. סוף סוף הגיע פורים, לבשתי את תחפושתי המפוארת, וצעדתי אתה ברחובות העיר. נהניתי לענות לשאלות המתעניינים "למה התחפשת?" ולהשיב 'מאדאם פומפדור', כמו טווס התהלכתי וגם נתתי לחברותיי למדוד את הפאה עם התלתלים והבקבוקים. סבא לקח אותי עם התחפושת לקפה 'נוגה' וכיכר מוגרבי. הצטלמנו למזכרת. הרגשתי כמו מלכה ליום אחד. בשנות החמישים והשישים, בשנות הצנע בגדי פאר נמצאו רק בתיאטרון, ואני הקטנה זכיתי ללבוש זאת ולהרגיש כנסיכה מבית המלכות הצרפתי.

שמאי והמוטוצאייקל

חברתי עינת אהבה מאוד את דודה שמאי. כשנסעה לבקר אותו הציעה לי להצטרף אליה. שמאי גר עם משפחתו ברמת-גן, בילדותנו נחשבה בעינינו נסיעה לרמת-גן כמו נסיעה לירח. אבא של עינת הסיע אותנו בטנדר שלו ואמה ציידה אותנו בכריכים לדרך. אפילו תרמוס קטן היה באוטו להרוות את צימאוננו. ביתו של הדוד שמאי היה על אחת הגבעות של רמת-גן והטנדר היה גונח ונאנק בדרך, ואביה של עינת התפלל שנגיע בשלום למחוז חפצנו. דוד שמאי, איש בריא גוף, לבש תמיד גופייה ומכנסיים באורך הברך, כרסו משתלשלת מעל המכנסיים, והוא הולך ומתנדנד מצד לצד בגלל בעיה ברגלו. כאשר ראה את הטנדר מתקרב מן המרפסת הזעיק את אשתו הינדה וילדיו לבוא לקבל את פנינו. בחיבוקים ובנשיקות קיבלו אותנו, הגיבורים אשר עשו את הדרך הארוכה מתל-אביב. הושבנו אחר כבוד על גזוזטרה והינדה החלה להגיש כיבוד. ראשון הגיע הסיפולוקס כדי להשיב לנו נוזלים, שאולי איבדנו בדרך הארוכה, ואז הלחמניות המקושטות בסומסום עם ריבה, וגם דג מלוח. הינדה, כבדת גוף, התיישבה לידנו, נאנחה אנחה קורעת לב, ושאלה: "עינתי, מותק, מה נשמע? מה קורה אצלכם בתל-אביב?" בדרכה הפולנית חשבה להוציא מאתנו פרטים וסודות, אך אנו למדנו להיזהר בלשוננו ורק צחקקנו. לפתע התרומם דוד שמאי מכסאו, הושיט את אצבעו לעבר הכביש ואמר: "תראו את המוטוצאייקל החדש שלי". הרכנו ראשינו לעבר הרחוב, ושם ראינו אופנוע אדום עם גג ומבנה כמו בית. "תראו איזה יופי, חזר ואמר, "עכשיו יש לי פרנסה, אני מוביל באופנוע שלי דגי מלוח מבית החרושת ישר ללקוחות, וכולם מרוצים. אני מספק את הסחורה מהר, והדגים מגיעים טריים. לפעמים השכן שלי, שיש לו קונדיטוריה, גם שוכר אותי לעבודה, ואני מוביל עבורו טורטים עם קרם לבתי-קפה בתל-אביב." "אתמול", המשיך לספר הדוד שמאי, "הובלתי עוגות אחרי משלוח הדגים, ומעט מרוטב

הדגים נשפך על הטורטים. " הקישוטים נמחקו, אבל גיליתי תושייה וציירתי
מחדש את הקישוטים והכול נראה מצוין! אבל ראיתי כי יושבי בית הקפה לא
אהבו את העוגות. " פרצנו בצחוק גדול, ושבנו הביתה. כעבור כמה ימים התיישבו
כל החברים על הברזלים ברחוב, והנה עובר אופנוע אדום עם גג, האופנוע של
דוד שמאי. האופנוע בלם לידנו, ושמאי שאל בבהלה: "האם ראיתם את אשתי?
הרגע רכבה מאחורי, ונעלמה!"
"לא, ענינו, "לא ראינו. " מרוב חיפזון נשארה אשתו עומדת באוויר הרחוב והוא
יצא לדרך.

טיול לכיכר דיזנגוף בתל-אביב

בשנות החמישים והשישים נחשבה כיכר דיזנגוף מרכז למפגשים חברתיים ושיחות רעים. אנשים נהנו לשבת על ספסלי העץ, שמעו את פכפוך המים והביטו במזרקה, אשר מימיה קיררו את הסביבה בסילוני המים. כמו מלכה ישבה לה המזרקה בלב הצומת וממנה יצאו רחובות תל-אביב כתמנון, שכל זרוע מזרועותיו מובילה לרחוב אחר.

עוד בילדותי הוריי לקחו אותי לפגוש בכיכר את חבריהם, הצטלמנו למזכרת וישבנו על הספסלים לרכל, סיפרו סיפורים וצחקו. לשם נשאו אותי רגליי כאשר גדלתי והפכתי לאם לבני הבכור.

שם נפגשנו "הבנות". הכיכר הייתה מרכז בילויים של אימהות תל-אביב וילדיהן. לשם הסענו את העגלות ועוללינו בתוכם. נתנו להם לרוץ ולשחק תוך השגחה פן יפנו למרכז הכיכר שם מוקמה המזרקה, אשר מדי כמה דקות פרצו מתוכה סילונות מים לגובה רב.

כאשר מיצינו את הכיכר המשכנו ללכת צפונה בדיזנגוף, ירדנו במורד הרחוב עד שהגענו לקפה "רוול", שם ישבו קבוצות נשים, רובן מבוגרות, ליד שולחנות עגולים והיטיבו את לֶפֶן בקפה ועוגה. אמי פנינה ישבה שם עם חברותיה הוותיקות ונהנתה לפגוש אותי עם תינוקי והתגאתה בפני חברותיה בבתה ובנכדה הבכור.

רעש האוטובוסים, האופנועים והמכוניות לא אפשר כמעט לשמוע מה מדברים. היה מקובל לשבת ב"רוול" ולצפות בעוברים ובשבים. מול קפה "רוול" הייתה חנות מפורסמת לשמלות נשים, שהתמחתה בשמלות ערב. כל מי שחשבה עצמה לאלגנטית עצרה והביטה בחלון הראווה, ואפילו נכנסה פנימה וסקרה את הדגמים. הסקרניות במיוחד המשיכו אל חנות הנעליים של 'מיקולינסקי', ושם ערגו אל הדגמים האחרונים מאיטליה.

בהמשך היום שבנו על עקבותינו לדרום דיזינגוף ועלינו בעלייה התלולה לכיוון היכל התרבות, שלידו גן יעקב. הגן החדש שימח אותנו בזכות עץ שיקמה רחב ענפים, שנופו סך עלינו צל רב וקרירות נעימה הוטלה על מרצפות השיש החדשות.

עם רדת השמש, החלה לנשב בריזה נעימה מכיוון מערב וזה היה האות לשוב הביתה. פעמים כשאני חולפת על פני גן יעקב והיכל התרבות, מלווים אותי צלילי הכינור מחדר החזרות של התזמורת הפילהרמונית, ואני נזכרת בימים היפים אשר עברו עלי ועל ילדיי בתל-אביב. שדרות חן מחייכות ממול ועציהן היפים והירוקים מביעים שלוה ושלווה.

קבלת שבת בנווה שאנן: ארוחה שלא אשכח

אבא החנה את הדופין האדומה לצד רציפי התחנה המרכזית בנווה שאנן, אשר שבתו מתנועה.

תושבי השכונה, בחולצות לבנות מבהיקות ומעומלנות, כיפות שחורות לראשיהם, מכנסיים שחורים, וסידורי קטיפה מתחת לזרועותיהם, החלו ללכת לכיוון בית הכנסת השכונתי. אמא, אבא ואני צעדנו במעלה הרחוב, בידו של אבא זר פרחים עטופים בצלופן. עצרנו ליד בית מספר ששעשרה, בית גדול ומרשים עם מספר מדרגות בחזיתו. סבא אריה לייב, שעלה מרוסיה עם סבתא ואחיותיה החלוצות, רכש את הבניין הזה לכל המשפחה. בקומת הקרקע הוקמה המאפייה הראשונה בתל־אביב, ושלושת הבנים הגדולים עבדו בה. רק אבי למד ב'גימנסיה הרצליה', והאחים שמחו לראותו רוכש השכלה.

ריח עוגות ליווה אותנו בטפסנו לקומה השנייה. חרך קטן במעלה המדרגות אפשר לי להציץ לתוך המאפייה בקומה הראשונה. ראיתי את העובדים מגלגלים בצק, ומניחים אותו על תבניות, ומכניסים לתנור ממנו יצאו להבות אש. מיד חזרתי לחדר המדרגות ועליתי עם הורי. האש והלהבות הפחידו אותי, הקטנה. דפקנו בדלת, וזו מיד נפתחה לרווחה וסבתא יונה, שביס לראשה, קיבלה את פנינו בחיוך ואמרה; שבת שלום. חיבקה כל אחד מאתנו ונשקה ללחי. פניה היו מקומטות, אך מלאות אור ושמחה. סבא, אשר ישב ליד השולחן, קרא בספר תורה גדול ושחור, ירמולקה שחורה לראשו, קם לכבודנו ואמר; "שבת שלום, בואו לשולחן, כבר מאוחר, הגיע זמן הדלקת נרות."

שולחן ארוך מאוד היה פתוח לרוחב החדר הגדול. עליו מפה לבנה ופמוטי כסף גבוהים מונחים עליה. צלחות מעוטרות בפרחים בסדר מופתי. סכו"ם מוכסף הבהיק לצד הצלחת. במרכז השולחן עמד בקבוק יין, כוסיות וחלה ארוכה. בזה אחר זה הגיעו לביתנו: אחיו של אבי עם נשותיהם וילדיהם. סבא קידש על היין,

נתן לסבתא לטעום והעביר לכולם מיינן הקידוש. הנרות הודלקו בברכה חרישית של סבתא יונה לשלום המשפחה. את כולם הכרתי חוץ מאדם אחד בחליפה אפורה אשר ישב עם אבא והסתודד עמו.

"אבא," שאלתי אותו בלחש "מי האדון הזה?"

"זה ד"ר ביחובסקי," ענה לי אבא, "אחיה של סבתא יונה, בא במיוחד מפתח־תקווה לקבלת שבת. הוא הרופא הראשון של פתח־תקווה."

כלותיה של סבתא החלו להגיש מיני מאכלים, דגים ממולאים, מרק עוף עם אטריות, פשטידות שונות, ואני רק רציתי לטעום את עוגות השמרים של סבתא. חיכיתי בסבלנות לסוף הארוחה. סמובר כסף גדול הוצב על השולחן, תה כהה נמזג לכוסות עם ידיות כסף. האורחים הניחו קוביית סוכר מתחת ללשון ולגמו מן התה החם. סוף סוף הגיעו עוגות השמרים של סבתא שמולאו בפרג, בשוקולד ובצימוקים, טעם גן עדן.

את טעם העוגות של סבתא לא אשכח. ניסיתי שנים לאפות כמותן, יצאו דומות או בערך.

נוסעים לבקר את סבא אברם

שורות, שורות של קצף לבן על מים תכולים וביניהן מפלסת לה את דרכה האנייה, 'ירושלים' שמה, צבעיה תכלת לבן. אני עומדת על סיפונה, נאחזת היטב במעקה ביד אחת, וביד השנייה מחזיקה את שולי חצאיתי המתבדרת ברוח. מביטה אל האופק האינסופי, וחושבת מתי סופסוף נגיע לניו־יורק.

הכול התחיל בגלל סבא אברם. סבא אברם עלה לארץ בשנות העשרים של המאה הקודמת, אהב את אשר ראה. מצא חן בעיניו הביטחון ברחובות, והים, אשר מדי בוקר טבל במימיו. סבא אברם חיפש מקום מגורים למשפחתו, בקרבת הים האהוב עליו, וקנה בית בן ארבע קומות ברחוב אידלסון. את הקומה הראשונה הקדיש למגורי משפחתו, ואת שאר הקומות השכיר. בקומה השנייה גר מקס ברוד, העיתונאי והסופר הידוע, חברו הטוב של קפקא. מדי בוקר ראינו את מזכירתו, אישה מטופחת, כובע לראשה, לבושה תמיד בחליפה יפה, ממהרת לעבודתה בביתו. בנימוס אמרה לכולנו שלום בעודנו ישובים על הגזוזטרה ואוכלים את ארוחת הבוקר. בקומה השלישית גרה משפחת קופל, שבבעלותה הייתה אחת המוניות הראשונות בתל־אביב, שלימים צמחה לעסק משגשג של תיירות פנים. בקומה האחרונה גרה משפחת טבצ'ניק. אבי המשפחה היה רופא, תמיד חמור סבר, אשר אהב לדבר עם אמי פנינה והעריץ את יופייה וחוכמתה.

בחצר מאחור גרו בני דודיי הקטנים עם הוריהם. החצר הייתה גדולה, ירוקה, ומרוצפת במרצפות מלט גדולות. זו הייתה ממלכתו של טושקה הגנן. כולם אהבו אותו, למרות בגדיו המטולאים, נעליו הבלויות ושערו המדובלל. תמיד אהב לעזור לכל מי שנזקק לו. אנו הילדים אהבנו לשחק בחצר הגדולה, שם היו כל ההתרחשויות המעניינות. הזמרים המושמעים ביותר ברדיו היו באותם ימים יפה ירקוני ושמשון בר־נוי. והנה אנו הקטנים רואים אותם בגודל טבעי, ממול לחצר של סבתא וסבא. הזמרים עברו את הכביש הקטן הישר לחנות התקליטים 'רדיו

דוקטור' שמעבר לכביש. אדון 'רדיו דוקטור' בכבודו ובעצמו הקליט אותם על תקליטי בקליט גדולים ושחורים.

סבתא לאה, אשר תמיד סינר עם כיסים למותניה, שלפה מטבע עם חור באמצע כפרס להתנהגות טובה ושלחה אותנו ל'ברוקלין בר' בפינת הרחוב לקנות גלידה. בקושי הגענו לדוכן, אך בעלת המקום, 'הטצ'פדג', אישה גדולת ממדים וחביבה, שאלה לרצוננו. חזרנו ממנה עם גביעי גלידה ענקיים, שליקקנו בדרך לחצר של סבתא. לחנות הגלידה היה ריח של וניל ושוקולד, וזה היה קצה הממלכה אליה יכולנו להגיע ברשות. אל רחוב אלנבי פינת בן יהודה, ההומה אוטובוסים ומכוניות, נאסר עלינו להתקרב.

סבא היה קבלן ובעל קרקעות. מדי בוקר נסע למשרדו ששכן בקומה השנייה של בניין ברחוב אלנבי פינת שדרות רוטשילד. ב'אוסטין' השחורה הקטנה שלו, תוצרת אנגליה, מן המכוניות הראשונות בתל-אביב. במשרדו היו שולחנות כתיבה חומים, עליהם טלפונים גדולים שחורים ועל הקירות נפרשו מפות דרך רחבות ממדים, ומתחתיהן גולגלו מפות נוספות, הן הונחו בסידור כשאחת מעל השנייה. אמי פנינה ענתה לטלפונים והשיבה על שאלות המתעניינים, וסבא יצא מדי פעם לראות אדמות ובניינים בתהליכי בנייה.

כאשר מלאו לי חמש שנים ולבן דודי אריה שש, רשמו אותנו לבית הספר 'תל-נורדאו'. אריה למד במשמרת הבוקר ואני במשמרת הצהריים. בית הספר "תל-נורדאו" היה מחולק לשני מבנים: במבנה אחד היו תלמידי הכיתות הגבוהות ובמבנה השני תלמידי הכיתות הנמוכות. תנועת המכוניות בבן-יהודה לא הייתה כה סואנת ובדרך כלל חזרתי לבית סבתא ברגל עם חברותיי. הלכנו קבוצה גדולה של בנות ומדי פעם נפרדה אחת מאתנו ליד ביתה, זו ברחוב מנדלה, שנייה בבן-יהודה וכן הלאה עד שנשארתי לבדי ברחוב בן-יהודה, הלכתי לאטי והצצתי בחלונות הראווה של החנויות. הכי אהבתי לעצור אצל הצלם, ידיד של סבא

אברם ולראות את התמונות האחרונות שצילם. כך הגעתי לאט לאט לבית סבתא לאה, שם שיחקתי בחצר היפה וחיכיתי ששאר בני הבית ישובו מעיסוקיהם. כאשר פרצה מלחמת השחרור אבי יהושע ודודי מנחם גויסו, ולא ידענו במשך תקופה מה ארע להם. לא שמעו מהם מאומה. את שירותם בצבא עשו בדרום ונלחמו בקרבות בנגב. כאשר גדלתי קצת סופר לי כי אבא ומנחם השתתפו בהגנת נגבה ונקלעו למצור. בזמן המלחמה בעת האזעקות כל השכנים ירדו לבית סבא וסבתא בקומת הקרקע. היה להם מסדרון פנימי ארוך מאוד שם כל הדיירים העבירו את הלילה ביחד. סבתא לאה הייתה מכבדת אותם בדברים טובים. כאשר חזר אבא מן המלחמה בבגדי החאקי המאובקים לא זיהיתי אותו. סבתא קיבלה קרטונים מאחיותיו של סבא בארה"ב, ובהם מיטב המעדנים שלא ניתן היה להשיגם בתקופת הצנע בתל-אביב. הם גרו בניו-יורק אחרי שניצלו מהתופת בלמברג-לבוב בתקופת השואה. עם סיום מלחמת השחרור התחיל אבי יהושע לעבוד בחברת דן, והיה ממייסדיה יחד עם חברו הטוב מזור. עברנו לגור ברחוב פינסקר ליד כיכר דיזנגוף בדיוק מול ה'בור' - מגרש ריק עמוק ברחוב פינסקר מול ביתנו, אשר הילדים של השכונה אהבו ללכת אליו. נהנינו לטפס על קירות הבור או לשחק בתחתיתו בג'ולים. ברבות הימים הבור הפך לבית קולנוע מפואר – קולנוע תל-אביב, ובסרט הראשון שהוצג בו כיכבה סופיה לורן. מול הבית בפינסקר היה סטודיו לריתמיקה, שם רקדתי יחד עם חברותיי. הבנות היו לבושות בבגדי בלט קצרים ורקדנו לצלילי הפסנתר, שנשמעו עד חלונות ביתנו הפתוחים. אחד מחברי הטובים היה אלכס, שגר כמה רחובות לידי ונהג ללוות אותי לביתי ברחוב פינסקר, ויחד ריכלנו על כל העולם.

באחד הימים דפקו בדלת. אמי פתחה, וזוג סבלים בסרבלי עבודה עם רצועות עור על מותניהם, גבם ופרקי ידיהם שאלו: "כאן גרה משפחת לנגר? יש לחדווה משלוח."

הצצנו לחדר המדרגות ולא האמנו למראה עינינו. פסנתר ענק שחור עמד לידם. "נו גברת, תני לנו להיכנס. סבא אברם שלח לחדווה מתנה." הפסנתר נכנס ברוב הוד והדר לחדר. למחרת הגיעה המורה לפסנתר, בידיה ספרי תווים ותרגילים. מורה ג'ינג'ית, מתולתלת, מוזרה במקצת. נוסף אליה רשמו אותי לקונסרבטוריום של פרופ' שור ברחוב פינסקר פינת מוגרבי אצל גב' אירה, שלימים התברר שאחיה היה אותו פרופ' שור, מורה הפסנתר הידוע. ליד בית הספר לפסנתר היה קפה "נוגה". שם סבא אברם שיחק שח עם חבריו מפולנייה.

כך חיינו זרמו באושר ושמחה עד אשר סבא אברם נסע לבקר את אחיותיו בניו-יורק אותן לא ראה שנים רבות והתגעגע אליהן. כאשר שב מביקורו הפך לאדם אחר לגמרי. כבר לא אהב את תל-אביב שלו: היה צריך לנעול דלתות, והממשלה גזרה גזירות שלא היו לרוחו. סבא החליט לעבור לארה"ב. אמי ואבי התנגדו וסירבו להצטרף אליו, אך אחיה הקטן של אמא, אשתו וילדיו נסעו וכולם עברו ללוס-אנג'לס, קליפורניה. סבתא לאה התלבטה. היא אהבה את ביתה ומשפחתה ולא רצתה לנדוד שוב. בקושי למדה עברית, וכבר רוצים שתרכוש שפה ומנהגים חדשים. הנשמות הטובות אמרו לה: "אישה הולכת אחר בעלה," וכך עשתה. סבא וסבתא נסעו לאמריקה. המשפחה התפצלה, הבית נמכר על כל שכיות החמדה שהיו בו והחצר שאהבנו נגזלה מאתנו. עברנו מפנסקר לדירה גדולה יותר באזור דובנוב, שכונה חדשה עם בתים חדשים, בית ספר חדש וחברים חדשים. למשפחתנו נוסף חבר חדש – אחי עדי. לאחר לידתו חלתה אמא ואני הפכתי לאמו הקטנה. וזה לא היה קל.

יום אחד שמעתי את אמא ואבא מתלחשים ביניהם והבנתי שאנו נוסעים לאמריקה. סבתא מלוס-אנג'לס התגעגעה וסבא רצה לשמח אותה. קנו לנו כרטיסים וכעבור שבוע הפלגנו באנייה לניו-יורק ומשם טסים ללוס-אנג'לס. אבא שלי לא קיבל אשרת כניסה לארה"ב, פן יישאר שם עם משפחתו. כשדמעות בעיני נפרדתי מכל החברים והחברות ועליתי על האנייה 'ירושלים'. אנייה ענקית

יפהפייה, עם מסדרונות ומבוכים בלתי נגמרים. מדי כמה ימים עצרנו ביעד אחר. בגיברלטר ראינו סלע ענק עליו גרים תושבים מכל העולם, וגם הצטלמנו למזכרת עם משמר ארמון המלוכה. העצירה הבאה הייתה בעיר נמל קנדית בשם הליפקס, ממנה זכור לי הקור העז.

היום הגדול הגיע במפתיע, האנייה צפרה באון ואורות ניו־יורק הבהבו מרחוק. התרגשות גדולה אחזה בי, סוף סוף מגיעים. הדודים והדודות, אותם ראינו לראשונה על הרציף, קיבלו אותנו בחיבוקים ונשיקות. דודה לילי, האמידה מכולם, אירחה אותנו בביתה היפה. היא הכריחה את אמא להישאר שבועיים בביתה כדי להראות לנו את שכיות ניו־יורק וכך לראשונה בחיי עליתי למרומי גורדי השחקים וראינו את ניו־יורק ממעוף הציפור. פגשנו את אחיותיו של סבא על ילדיהן ונכדיהן, ראינו את בתיהם הנוחים, את השפע וכל הטוב אשר היה לאמריקה להציע. נהנינו מאוד, אך סבא וסבתא כבר רצו אותנו לידם. נפרדנו מהם וטסנו לקליפורניה.

כשהגענו לקליפורניה, אמא היפה בשערה השחור האסוף כפקעת אחזה את אחי עדי בידה. כולם הסתכלו עליה וחשבו שהגיעה כוכבת חדשה להוליווד. השכונה שסבא וסבתא גרו בה הייתה יפה מאוד, בתים בני שתי קומות, גגות אדומים והרבה דשא מסביב לכל בית. גם באמצע המדרכה היה דשא. רשמו אותי לבית ספר באזור. המנהלת ראינה אותי, והסבירה לי על תכנית הלימודים והכירה לי בנות דוברות עברית, אשר עזרו לי להיקלט בקלות. הפכנו להיות קבוצה מגובשת ונפגשנו גם אחרי שעות בית הספר. עד היום אני שומרת עמן על קשר נהדר, ואנחנו כמו משפחה אחת גדולה, אני נפגשת עמן בכל הזדמנות. החיים הפכו לשגרה נעימה במיוחד עם החום והאהבה שקיבלנו, אך הגעגועים לארץ, לאבא ולמי שהותרנו מאחור, גברו. כעבור שנה, החליטה אמא לחזור לארץ עם עדי, ואותי רשמה לתיכון מקומי מבלי ליידע אותי, שאני נשארת לגור עם סבא וסבתא שאהיה יד ימינם. כאשר נודעה לי התכנית התמרדתי. לא עזרו הכיף, המסיבות

והפיתוי שאקבל מכוננית ורישיון נהיגה. רציתי לחזור לישראל. עלינו על ה'ירושלים', ובתוך שבועיים היינו בארץ. בתיכון שמחו שחזרתי, וכינסו את תלמידי השכבה שישמעו את הרפתקאותיי וקצת על החיים בארצות הברית. כאשר שהינו בלוס אנג'לס הרבינו לבקר את בן משפחתנו באוניברסיטת UCLA. סבא אברם אמר לי: "אני מקווה לראותך בין בוגרי האוניברסיטה." חלומי המתין שנים רבות, ולבסוף הגשים אותו בני, שסיים את לימודיו ב UCLA בהצטיינות. סבא אברם וסבתא לאה נפטרו בקליפורניה ושם נקבר גם חלומי הציוני הגדול. ילדיי ונכדיי נטועים בישראל וחלומי של סבא להיות חלוץ בארץ ישראל התגשם באמצעותם.

גורלנו בידינו

האנייה הלבנה המתינה לנו ליד רציף ארוך ואפור בנמל חיפה. אמא, תיק ביד אחת ודרכונים ביד השנייה, חיפשה את הדרך הקצרה והקרובה לעלות לכבש האנייה. נדחקנו עם שאר הנוסעים, ידי כרוכה בידו של אחי הקטן, ואמא אומרת לי: תחזיקי את עדי חזק לבל יפול או יאבד. בינתיים, הבטתי לצדדים, חיפשתי צעירים נוספים אשר עולים לאנייה. בחורה נאה קלטה את עיניי, שיערה השחור מסופר בתסרוקת קארה אופנתית וזוג עיניה הירוקות חייכו אלי. אני זוכרת שלבשה חולצה לבנה עם פסי רוחב כחולים ומכנסיים לבנים. שמחתי לראותה, כי ידעתי שלא אהיה הצעירה היחידה על האנייה.

על הסיפון קיבל את פנינו הצוות במאור פנים והפנה אותנו לחדרינו. במסדרונות הארוכים פגשנו נוסעים נוספים, אשר צעדו גם הם לתאיהם.

התא הקטן שקיבלנו הספיק בקושי למזוודות שלנו. אחי הקטן התחיל לקפץ על המיטה, ואני חיפשתי את הדרך לצאת מן המקום הסגור הזה.

עליתי שוב לסיפון. משב רוח צונן קיבל את פניי, רחש הים נעם לאוזני. "שלום", שמעתי קול. הסתובבתי לאחור, וראיתי את ירוקת העיניים. כה שמחתי לראותה.

"שמי אלונה", הציגה את עצמה, "אני נוסעת לניו יורק ללמוד".

"את נוסעת לבד?" שאלתי בפליאה. "כן, אני לבדי", ענתה. "אני, עניתי לה,

"נוסעת לניו-יורק וממשיכה בטיסה עם אמי ואחי הקטן לקליפורניה".

"טוב", אמרה לי, "עוד נתראה הרבה. יש לנו שבועיים להעביר עד שנגיע לניו-

יורק."

הרבתי לראות אותה על הסיפון מוקפת מחזורים. בנשפים, שערכו בערבים, רקדה ופיזזה מלכת האנייה. הערצתי אותה וראיתי בה דוגמא לחיקוי.

בשעות היום, כשנפגשנו והתחלנו לדבר, הציעה לי להצטרף אליה להליכות. שמחתי להתלוות אליה, ולהיות בחברתה. ראיתי כי אנשי הצוות מנפנים לה לשלום, והיא מכירה אותם.

סיפרה לי כי היא רקדנית וגם זמרת ילידת חיפה. רוב צוות האנייה חיפאים, חלקם מבית הספר הימי בעכו, וכעת עובדים על האנייה בזמן שנותר להם עד הגיוס, וחלקם שהשתחררו מהצבא וניסו לחסוך כסף ללימודים. אלונה הציעה לי להצטרף אליה למסיבה שנערכה באגף העובדים, קיבלתי אישור מאמי, לבשתי את שמלתי היחידה, סרקתי שערוטיי ונפגשתי עם חברתי החדשה. היא סרקה אותי במבטה מלמעלה עד למטה, ולא נראיתי מספיק בוגרת בעיניה. מיד לקחה אותי לחדרה, איפרה אותי, מרחה שפתון על שפתיי ולקחה אותי עמה. עברנו מסדרונות ארוכים, ירדנו כמה קומות והגענו למגורי הצוות. שמעתי אקורדיון מגן ברקע ואנשים שרים בעברית. נכנסנו לאחד החדרים, שם ישבו סביב שולחן בחורים צעירים שקיבלו את אלונה בשמחה. היא הציגה אותי. נתנו לנו לשתות קוקה קולה, משקה אשר רק שמעו עליו בארץ. טעמו היה שונה מהמיץ אותו שתיתי בארץ. התכבדנו בעוגה, הייתה זו מסיבת יום הולדת למשה, אחד מחבריה של אלונה. "אלונה", פנה אליה משה, "אנו כולנו נרגשים שבאת לחגוג אתנו, לא כל יום זוכת מלגת בית הספר ג'וליאד לשבת לידנו." אלונה, ביטלה בהינף יד את דבריו. "שטויות, אני אשאר אותה אלונה."

שבועיים חלפו במהרה. מהסיפון ראינו את קו החוף המואר של מנהטן מתקרב וידענו כי הגענו אל היעד. שוב, כבש האנייה נפרש ואנו ירדנו לחוף מבטחים. אלונה נתנה לי חיבוק אחרון ונפרדנו. קרובים חיכו לנו ואספו אותנו לניו יורק ומשם לשדה התעופה.

כאשר הגיע הזמן לחזור לארץ, שוב, טיסה לניו יורק, ואחר עולים על האנייה. הכול נראה כמו חלום, אותו הצוות, אותו החדר, רק אני כבר מפטפטת באנגלית שוטפת. חשבתי בלבי; רק אלונה חסרה לי. עליתי לסיפון ולהפתעתי

הנה אלונה, מענטזת על הסיפון בבגדיה הלבנים ולהקת המעריצים אחריה. התחבקנו, וקיפצנו ביחד מרוב שמחה. "אלונה, פניתי אליה, מה קרה? למה את חוזרת, המלגה שלך עדיין לא הסתיימה!?"

"נמאס לי," ענתה אלונה, "אני מתגעגעת לארץ. צו הגיוס שלי מחכה לי בבית. אמריקה לא מה שציפיתי. "

"אבל, את כה מוכשרת, עוד לא מיצית הכול!"

"נגמר לי מאמריקה," פסקה אלונה. "אני רוצה את חיפה שלי." "שוב, מסיבות עם הצוות, שבועיים נעימים על הים הכחול, והנה חיפה והאורות שלה מרחוק. חזרנו הביתה. חזרתי לגימנסיה שלי, ולחיי היום יום. בדרכי הביתה מעוד יום לימודים, פגשתי בחיילת במדים לבנים, עם עיניים ירוקות שחייכה אלי, "היי, זוכרת אותי? אלונה מהאנייה, עכשיו אני בלהקה צבאית, הכי מאושרת בעולם."

השנים עברו, עקבתי אחר אלונה בידיעות העיתון, היא הפכה לדמות מפורסמת במדורי הרכילות, שיר שלה זכה בתחרות בין לאומית, אחר התחתנה, נולד לה ילד, התגרשה, הזדקנה, ונעלמה ממדורי הרכילות. לפני שנה, באחד המוספים לשבת, קראתי כי הגיעה עד פת לחם, וכי אחד המושבים אי שם בנגב אסף אותה לחיקו ונתן לה עבודה. והנה החלה לפרוח מחדש.

יום יום עמדה במרפסת הרחבה, עם המעקה האדום וצפתה על הנעשה ברחוב .
מכוניות שעטו לאורך הכביש הרחב, אנשים רכובים על אופניים דיוושו במרץ
כדי להספיק לעבור את הרמזור לפני שיתחלף לאדום. על המדרכות האפורות
צעדו לאיטם עוברים ושבים, וביניהם חיילים לבושי מדים בצבע אפור, כומתה
תכולה על הכתפיים. סרקת במבטה וחיפשה את החייל שלה, עיניה צפו לכיוון
ממנו הוא יגיע, האחד שלה. השעון על פרק ידה הראה שהשעה חמש חלפה, האור
ברחוב סנוור מעט את עיניה, חשבה כי עבר על פניה. נפנוף יד מבין הצועדים
ברחוב, גרם לה לעזוב את המעקה, והיא רצה לעבר חדר המדרגות לקבל את פני
אהובה. ירדה במהירות לעבר הרחוב, וחיבוק גדול עטף את גופה. כה שמחה
לראותו, אחרי שלא התראו זמן כה ארוך.

"ספר לי, אמרה לו, "איך הייתה הנסיעה, האם הכול עבר בשלום?"

"כן, ענה לה, "חזרנו בשלום." שילב את ידו השזופה בידה ושניהם פסעו יחדיו
לתחנת האוטובוס, שבפינת הרחוב. ליבה פרפר מהתרגשות ודפק בחזה, חשבה
מתי יגיע הרגע בו תשמע את מה שכה ציפתה לו. החייל חיך לעברה, ואמר;
"כמה שמחתי לשוב אלייך, לראותך, ולשמע מה החלטת."

האוטובוס הגיע, ושניהם התיישבו על אחד הספסלים הקרובים לדלת, הביטו
וסקרו זה את זה, חיוך על פניהם, וחיפשו את התשובה. שניהם שתקו, חיכו לרדת
מהאוטובוס, כדי שיהיו סוף סוף לבד. מחלון האוטובוס ראו עצים ירוקים בירקון
מתקרבים ובאים, צלצלו בפעמון וירדו יחדיו מהאוטובוס, הלכו לאיטם חבוקים
בשביל לאורך הנהר. החייל עצר לרגע ושאל את חברתו; "האם את מסכימה
לשוט איתי בסירה?"

"למה לא?" ענתה לו.

מעגן הסירות הקרוב חיכה ממש בקצה השביל, שומר המעגן נטל את דמי השכירות של ספינה קטנה כקליפת אגוז. החייל עלה עליה עם חברתו. הסירה קצת התנדנדה, הזוג נטל את המשוטים בידיו והחל לסובבם במים הלך וחזור, רק רשרוש המים נשמע, ציפורי שיר זימרו מצמרות העצים. הסירות התקדמה בינות השיחים ונעצרה. בסירה לא נשמע הגה, הזוג התנשק והתחבק, ולפתע החייל הוציא קופסא מכיסו ומסר לחברתו, "האם את מוכנה לקבל את מתנתי שאל אותה?"

"כן", ענתה לו, "בשמחה, ענוד לי אותה בבקשה." שרשרת זהב עם לב הוצאה מהקופסה ונענדה על צווארה, פניה התאדמו מהתרגשות. "מעתה את החברה שלי", אמר לה, "אנחנו שייכים זה לזו."

"כן. כן", אמרה, "אנחנו ביחד, חברים. ועכשיו בוא נחזור, בוודאי דואגים לי, שואלים לאן נעלמת." החשיכה ירדה, ולפתע הכול נראה כה מפחיד ואפל. רק רצתה כבר להיות בביתה, במיטתה, ולחשוב על החבר שלה, ומה יגידו הוריה וחברותיה עליו. פחדה שאמה שוב תזכיר לה את מוצא הורי חברה. בדרך הביתה שילבו ידיים, ודיברו על נסיעתה הקרובה לניו־יורק. מה יהיה, איך ישמרו חברותם. השרשרת על צווארה כבדה לפתע. נפרדו בחיבוק ונשיקה, סמוקה הגיעה הביתה. אמה קיבלה את פניה ושאלה; "לאן נעלמת לכל כך הרבה זמן, מחר אנחנו נוסעים לאמריקה, ואת עדיין לא סיימת לארוז את המזוודה!"

פחדה לספר לאמה על החבר. חששה, מה תגיד על כך, נצרה את הסוד בלבה. מדי פעם מיששה את שרשרת הזהב ונזכרה באהובה. כאשר נחתה עם המשפחה בניו־יורק, הכול היה מפתיע ומיוחד.

רבי הקומות האימתניים והשדרות הרחבות הדהימו אותה. ההצגות ברדיו סיטי והכול מסביב חדשני ומיוחד לנערה בת שש־עשרה. אך לא פסקה לחשוב על החייל שלה, ואמה הרגישה כי בתה מחביאה משהו מפניה. חיבקה את בתה ואמרה לה; "למה את עצובה, תראי את כל היופי סביבך, מה קורה לך, האם את מתגעגעת

לארץ?" והנערה כבר לא יכלה להכיל את סודה: "אמא, אני מאוהבת ויש לי חבר, אני רוצה לחזור אליו, תראי יש לי אפילו שרשרת עם לב. קיבלתי ממנו." האם החווירה והאדימה לסירוגין, ואמרה לבתה; "את ילדה טיפשה, למה התחייבת, ולמי? לבחור לא מהעדה שלנו?! לא יקום ולא יהיה, תחזירי לו את השרשרת המטופשת. אצלנו לא מתחתנים עם בן עדה שונה. אני יודעת הכול, זה ייגמר. אתם לא תהיו חברים." שנה שלמה באמריקה, טלפונים לישראל, תחינות ובקשות מאמא, ולא עזר כלום. למרות התנגדות האם, האב יליד הארץ, לא התנגד לנישואי הזוג המאוהב, וערך לזוג חתונה מפוארת באולם יפה.

האם רקדה ושמחה בחתונת בתה. שילבה את ידיה עם אם החתן וכולם רקדו במעגל לשמח חתן וכלה.

כיום עברו חמישים שנה מיום הנישואין, הזוג מבורך בילדים ובנכדים האוהבים לשמוע מסבא וסבתא את סיפור אהבתם ומביטים בצווארה של סבתא עליו תלויה לתפארה שרשרת עם לב זהב.

השתקפויות

עמדתי ליד החלון הסגור, והשקפתי על הרחוב. ראיתי את צמרות העצים נעות ברוח. איש אחד צעד ברחוב בבגדים הדורים, לרגליו נעלי התעמלות לבנות פשוטות. מתחת לבית שחיו אחז שקית קטיפה, ובה הונחו סידור התפילה והטלית. הסטתי את בריח החלון ופתחתי אותו לרווחה. אוויר צח נכנס לחדר, והשקט של הרחוב התפשט בבית.

לפתע החריד את השקט רעש מכוננית. זיהיתי אותה כמכונניתו של ישי, חברנו הטוב. אנשים רצו לחלונות, לראות מיהו החצוף אשר מעז להרעיש ביום כיפור. המכוננית נעלמה מעינינו, ומכוניות נוספות החלו לצאת מהשכונה.

הטלפון צלצל בביתנו, בעלי ענה, וכעבור שנייה ניתק ואמר מילה אחת: "גויסתי." ארזתי עבורו תיק עם בגדים להחלפה, ובין הבגדים החבאתי שטר כסף, אולי יצטרך לו במקום אליו הוא נקרא. כמה זוגות גרביים ולבנים להחלפה, חיבוק קצר, טריקת דלת. נותרתי תוהה מאחור, מנסה להבין מה מתרחש. פתחתי את הרדיו. סיסמאות שונות ומשונות קראו לחיילים להתייצב במקומות הכינוס. הורים התקשרו, נשות החברים סיפרו שגם בעליהן גויסו. את משה שלפו מהספסל בבית הכנסת, באמצע הצום, הוא לא ידע אם לאכול משהו או לא. האם מותר לשבור צום ביום פקודה?

את רמי לקחו כאשר טייל עם ילדו הפעוט בפארק. כולם התאחדו במקום הכינוס ונסעו באוטובוסים ליעד לא ידוע. הטלוויזיה לא סיפקה הרבה מידע. שמועות על הקרבות אשר התחוללו אי שם עברו מפה לאוזן. לא היו מומחים אשר פירשו והאירו את עיני הציבור מה קורה בשטח. טלפונים ניידים עדיין לא הומצאו, וכך כולנו ניזונו מטפטופי מידע. "שמעת?" אמרה לי חברתי ריקי, "ידידנו הטייס אסי, הופל, ולא מוצאים אותו." ריחמנו על אשתו, כאשר ראינו אותה בשכונה נמנענו להביט בעיניה. הימים היו ימים של דאגה, אמרו שאנו מפסידים במערכה, ויש

שבויים ובאחד העיתונים גם הייתה תמונה של חיילים שלנו עם ידיים מורמות. נזכרתי בתמונה דומה מימי כיבוש הרובע היהודי במלחמת העצמאות, שראיתי באחד מספרי הלימוד, כך הלכו יהודים לכלא הירדני. דאגתי מאוד לבן זוגי, תקופה ארוכה לא שמעתי ממנו וגם מכתב לא הגיע. אמרו שחצינו את התעלה ועכשיו אנחנו מנצחים, אבל המחיר היה קשה מנשוא, הרוגים ופצועים רבים. הרמתי טלפון לקצין העיר, ובקול רועד שאלתי אם יודעים משהו על בעלי. הבטיחו לתת תשובה. כעבור זמן קצר דיברו איתי : אל תדאגי, בעלך עם השריונאים, מעבר לתעלה. קשה לטלפן משם, אך הוא בריא ושלם. המלחמה הסתיימה והלוחמים שבו הביתה.

מישהו אמר לי שלום ברחוב, לא זיהיתי אותו, גבר נאה שכל ש'ערו לבן. אמר לי:
"זה אני, ישי!"

"מה קרה לך?" שאלתי. "אני חובש צבאי," ענה. "מה שראיתי במלחמה הזו, המלחמה על הבית, גרם לשערי הלבין. מי ייתן ולא נילחם יותר, לא יהיו פצועים והרוגים, וילדנו הקטנים יגדלו ולא יצטרכו לשרת בצבא."
בקשתו לא התממשה. ילדיי נלחמו, ועכשיו נכדיי נלחמים.
נגזר עלינו לחיות על חרבנו, ואנו הנשים נביט בעד החלון עד כלות בציפייה לאהובינו שיחזרו בריאים ושלמים מהמערכה על הבית.

מי הבא בתור?

כאשר בחרנו לגור בבניין הגבוה ביותר בשכונה, לא היו יפים ממנו. הוא הבהיק בלובנו למרחקים והדירות בו נחשבו כפאר היצירה. השכונה נחשבה מרוחקת מלב תל־אביב, אבל כזוג צעיר התאים לכיסנו ולטעמנו. במרבית הדירות גרו משפחות צעירות עם ילדים בגיל הגן. טבעי היה שנפגשנו עם השכנים החדשים בגני־הילדים ובבית־הספר היסודי אשר זה מכבר הוקם בשכונה. בבניין היו שלוש מעליות, ותמיד עליתי לדירתי עם אחת השכנות כשבידה סל קניות, או ילד שהחזיקה בידה. לאט לאט הכרנו את המשפחות שהתגוררו עמנו בבניין. היינו קובעות אחרי שהכנסנו את הילדים לגן לשתות קפה בבית קפה שנפתח לרווחת השכונה. חגים חגגנו בחצר הבניין עם הילדים.

החיים התנהלו רוב הזמן בחצר הגדולה של הבניין. בסוכות הקימו הילדים וההורים סוכה גדולה שבדפנותיה סדינים לבנים שנתרמו בידי השכנים. את הקישוטים הכינו הילדים, ובתוך הסוכה הסבנו על שולחנות שהובאו מהבתים. צהלות הילדים היוו מקור שמחה לכולנו. ידענו מה קורה בכל דירה. הילדים סיפרו בתמימות על הוריהם, והכול עבר מפה לאוזן. רק בקומה העליונה התגוררה משפחה עם שתי בנות, אשר לא נטלה חלק בכל האירועים שערכו בבניין. כולם הכירו אותם, אך הם לא התחברו אתנו. האם, מלכה שמה, נראתה אחרת מהשכנות עמן התיידדתי, נראתה לי כעולה חדשה, או אולי סתם ביישנית. גבוהה ונאה עם שער שחור. יום אחד עברה השמועה בין הדיירים, כי השכנה, מלכה שמה, מאושפזת בבית חולים. מפה לאוזן עברה השמועה כי חלתה במחלה שלא מזכירים את שמה. בנותיה, נראו מדי פעם עם אביהן נוסעות במכוניתו עם ילקוטי הגב שלהן לבקרה בבית החולים. פעם אחת ראיתי את מלכה, שפופה ורזה, בבניין.

אמרנו שלום זו לזו והיא מיהרה לעיסוקיה.

מודעת האבל בישרה לכולם שהלכה לעולמה, ואנו באנו לנחם. האב ההמום לא הרבה לדבר, הילדות מיררו בבכי. חיבקה אותן בחורה צעירה, והשכנים לחשו: "זו המזכירה." בתום ימי השבעה החלה להיראות המזכירה, עם סלי קניות בידה או בגדים תלויים על קולב מניקוי יבש. הלשונות הטובות צקצקו ואמרו: "הנה יש מחליפה ועוד לא עברה שנה." יום אחד, משאית הובלות עמדה בפתח הבית ותכולת ביתה של מלכה הועברה לתוכה. התברר לשכנים כי בעלה של מלכה נישא למזכירתו והם עוברים דירה.

החיים בבניין המשיכו כרגיל. הילדים גדלו, סיימו תיכון התגייסו והחלו את חייהם החדשים כבוגרים. עידן הטלוויזיה גמל את השכנים מהמנהג לשבת בחצר, והיינו מתראים במעלית או בסופר, או בקופת החולים. השכנים התבגרו, חלקם נעזרו במקל הליכה וחלק נראו מלווים על ידי עובד זר.

בקומה השמינית שוב נפטר דייר, דום לב, ואחריו שכן מקומה שנייה. כל כמה חודשים נפטר דייר נוסף. נבהלנו, "מה קורה פה?" שאלו השכנים. אספו את הדיירים והוחלט להחליף את מסתורי הכביסה העשויים אסבסט, אולי אלו ישנו את רוע הגזרה. השכנים לא הרגישו איך חלפו השנים, ואנו כבר גרים בבניין ארבעים שנה. במקום הדיירים אשר פרשו למנוחת עולם באו צעירים עם ילדים קטנים והביאו רעננות ושמחה לבניין. אך, מתחת לפני השטח, נשארה השאלה: "מי הבא בתור?"

עדי נזכור אותך

הדלת נטרקה, נהיה שקט במרפאה ורק זמזום המחשב נשאר בחדר. חלק מן הכיסאות נותרו עומדים באלכסון, חלקם ניצבו בסמוך לקיר. עמדת העיתונים הייתה הפוכה. עוד יום עבודה הסתיים ואחרון החולים עזב את המקום. הרופא פנה אלי ואמר: "טוב, נראה לי שהיום כולם כבר הבריא. מה דעתך שנסגור מוקדם ונלך הביתה?" הנעתי את ראשי בחיוב וחיוך עלה על פניי. סגרתי את המחשב והנחתי עליו את הכיסוי, כיביתי את האורות וכשיצאתי לרחוב השלון, חשבתי בלבי כי זה זמן רב שלא חזרתי הביתה באור יום. יצאתי לשדרות רוטשילד. ילדים רכבו על אופניים, הורים שיחקו עם ילדיהם בגינה וראיתי ילד שמח ומאושר בנדנדה בגינה. שמחתי על היום אשר נפל בחלקי, חייכתי לעצמי בדרכי למקום חניית הרכב. באוטו, פתחתי את הרדיו והאזנתי לשירים העבריים האהובים עלי ושרתי עם הזמרים. לא היו פקקים בדרך הביתה, והכל זרם כאילו הכביש משיב לי חיוך. נכנסתי הביתה והטלוויזיה פתוחה ומשדרת. מדי יום בשובי מהעבודה אני נכנסת לחדר השינה כדי להחליף את בגדי העבודה למשהו נוח וקל, אך היום רעם קולו של הקריין רעם באוזני: "יריות ברמת השרון! רחוב צדדי!" נעמדתי. "נפגע שופט!" שמעתי. שבת על עקבותיי אל חדר הכניסה, לבי פעם

וגופי רעד ובמוחי כבר הצטייר האסון. "עדי, עדי..." זעקתי. לא, לא! זה לא ייתכן הרי עדי גר ברחוב נסתר וקטנטן, מי התאמץ כל כך לחפשו ולפגוע בו? ואז עדכון נוסף. קפאתי במקומי לשמע הידיעה שבה אמרו את שם השופט והראו ניידות משטרה דוהרות למקום האסון. עדיין, זה נשמע כמו סיפור בדיוני. טלפנתי לביתו ושם אישרו לי כי הנורא מכל אירע. מרוב חרדה והלם לא יכולתי לנהוג. קרובת משפחתי הטיסה אותי למקום הרצח במכוניתה. המקום נראה כמו אתר הסרטה מגודר בסרטי משטרה. שוטרים רבים ופנסים מהבהבים התרוצצו מסביב. פסעתי רועדת ברחוב הצר, לצדי שוטרים. מששמעו את קרבתי לעדי נתנו לי

להיכנס – ושם, בכניסה לביתו, חנתה מכוניתו והוא שכב בפנים מלא דם. תמונת זוועה שלא משה מזיכרוני לעד. המחשבה על עדי, אחי "הקטן", שבגלל מחלת אמנו הפכתי להיות אמו לכל דבר וטיפלתי בו באהבה אין קץ. מה חשב ברגעיו האחרונים? האם סבל? עדי אשר פחד ממחלות, מזריקות. בביתו כולם נותרו המומים מגודל הטרגדיה. האסון השאיר ילדים קטנים יתומים ללא אב, ממש כמו שעדי ואני איבדנו את אבינו כשהיינו מאוד צעירים, בגין רשלנות רפואית. לכן בחר אחי להתמחות בנושא זה וכתב ספרים אשר נלמדים בבית הספר לחוק ומשפט. ברבות הזמן פענחו את הרצח הנתעב ושפטו את הרוצח, אך עדיין אנו לא קולטים כי את עדי לא ישיבו לנו. החיים כאילו חזרו למסלולם, נותרתי לבדי, דואגת לאמנו הבודדה, שמכה איומה זו נחסכה ממנה בזכות מחלת השכחה בה היא לקתה. החיים נמשכים, עוד אזכרה, עוד הנצחה והנה בנו של עדי סיים צבא ולי יש עוד נכדים. עדי אהב את שירי החיפושיות ועל קברו ישנה חיפושית שתשמור עליו ותהיה לצדו. מספר הטלפון שלו נשמר עדיין אצלי בנייד כאילו זה רק חלום רע והנה הוא כאן באמצע הקיץ צוחק אלינו. כל רחוב בלב תל-אביב מזכיר לי את ילדותנו, ולפעמים אני רואה אותו צועד בין ההמון. מראות ילדותנו צפים ועולים לעתים מזומנות. קשה עלי הפרדה מאוד. יהיה זכרך ברוך, אחותך האוהבת חדוה.

האגם המוזהב

קרני השמש פיזו בצבע זהב על פני המים המוקפים בדשא ירקרק, הכול היה שלו.

האגם נח בלב הפארק, ועליו צפה מכונית קטנה ואדם ישן בתוכה. משכימי קום בריצת הבוקר הופתעו לראות את המחזה המוזר, והזעיקו את המשטרה. מיטב החוקרים נשלחו לבדוק כיצד הגיעה המכונית והאדם בתוכה ללב האגם היפה. בחדשות היום נראו גוררים וצוללנים חילצו את המכונית אל היבשה. במהדורה הבאה נודעה הזוועה. האדם היה כבר מת כאשר הוצא מן המים, וחשדו כי השתכר ונהג לתוך האגם. מהדורת החדשות עדכנו פרטים, וכך נודע שם הטובע, יוסף, שם מוכר לי ולמשפחתי. עיתונאים ראינו את אמי, ואנשים נוספים הקרובים לו. בכל יום נודעו פרטים נוספים מהחקירה, בה התברר כי יוסף סומם לפני מותו.

נזכרתי בשיחות הטלפון המשונות שקיבלתי ממנו באמצע הלילה, עם סיפורים מוזרים והזויים: "אני באילת, ולא זוכר שנסעתי בכלל לשם" או "אני בבית-חולים, ניסו להרעילני." הייתי מרגיעה אותו ואמרת לו שאולי אכל אוכל מקולקל. חשבנו שהוא בדיכאון או סובל מטראומה נפשית בגלל הוריו הזקנים והחולים אליהם היה קשור מאוד. לא קישרנו זאת לנישואיו הטריים.

שנה לפני שנמצאה גופתו באגם, נפגשנו באקראי בתחנה המרכזית הישנה ויוסף סיפר לי על חתונתו הקרבה, ועל אשתו המיועדת. סיפר כי הכירו לו אותה בשידוך, כי היא יפהפייה ומיוחדת, אשת העולם הגדול. דבריו הפתיעו אותי כי ידעתי על חברתו הקודמת, שבאה מבית טוב ומוכר לכולנו וחשבנו שאתה הוא יתמסד. אך לאהבה אין חוקים, וכולנו שמחנו בשמחתו. המשפחה הקרובה והוריו ציפו לנכד ממנו, שכן, היה בן הזקונים שלהם ובבת נפשם.

כחודש ימים לאחר חתונתו הוזמנתי לבקר בבית הזוג הצעיר, בית יפה ברמת-השרון אשר נקנה בעבודה קשה ובמשמרות ערב שנים רבות. כאשר אשתו לא

הייתה בחדר הספיק ללחוש לי: "אשתי מטיחה בי האשמות שווא ומעלילה עלי דברים נוראיים, מה לעשות?" אז החלו הטלפונים המוזרים אלי בלילה, יוסף נשמע סובל וכואב. כאשר קלט שהנישואים הללו מקורם בטעות מרה החליט לפתוח בהליכי גירושין. כמעט והושלמו הגירושין אשר לוו במלחמות מילוליות רבות, יוסף הוזהר לא להיות עם אשתו בשום קשר, כי עורך דינו דאג שהיא עלולה לפתות אותו ולגרום לו לשנות את דעתו. למרות אזהרות קרוביו ועורך דינו, התפתה להיפגש אתה בבר מלון תל־אביבי ידוע, ושם הוכנס סם לכוסו. אשתו הובילה אותו במכונית לאגם ושם הוטבע למוות, בגלל תמימותו נפל במלכודת. עונשה היה מאסר בכלא לשנים רבות.

לימים היא השתחררה וחיה את חייה, ויוסף טמון בבית הקברות.

העץ הבוכה

התעוררתי משנתי לשמע קולות ניסור, הרעש נשמע קרוב, ממש מתחת לחלון חדר השינה שלי. חשבתי שאני חולמת, אבל הניסור לא פסק. פתחתי את החלון וראיתי אדם עומד על סולם, בידו מסור, והוא גוזם את העץ היפה, רחב הענפים אשר הטיל את צלו על חלק גדול מן הרחוב. אהבתי את העץ. שתלו אותו ביום בו באנו לגור בבניין החדש. הוא צמח עם ילדיי, ושמר עליהם מפני השמש היוקדת בקיץ. בין ענפיו קיננו ציפורים, והגוזלים שנולדו אהבו לציץ בין ענפיו. עליו הירוקים סיננו את קרני השמש החזקות והצלו על המכוניות בחנייה. העץ גבה במשך השנים, וענפיו פשטו לרוחב. השכנים בבניין אהבו את העץ, נפגשו בצלו ושווחחו על הא ועל דא. שכנים התחלפו, שנים עברו, הילדים הפכו לבחורים.

בין השכנים עברה השמועה, כי דייר חדש, אשר בא לדור בבניין לא רוצה את העץ בחצר. לדבריו שורשיו עמוקים וחודרים מתחת לבניין. אדון שמיר, מוותיקי הבית, פנה לדיירים במכתב תחינה; "אנא, הצילו את העץ שלנו, עומדים לכרות אותו" ואילו מר מוקד, ענה לו במכתב תשובה על לוח המודעות: "אני חבר הוועד והחלטתי קובעת. העץ יוסר בעוד שבוע, הזמנתי כבר כורת מוסמך." תושבי הבניין עסקו רק בכך, "לכרות או לא". התאספו השכנים ערב אחד, והצביעו בעד ונגד. ויכוחים קשים ומילים רעות עברו בין השכנים, לכן דחו את ההחלטה ימים ספורים.

הופתעתי לראות את הכורת עוסק במלאכתו, הרי רוע הגזרה נדחה! ירדתי לחצר עם שכנים נוספים ופנינו לכורת להפסיק את מלאכתו, אך הוא המשיך בשלו. "יש לי אישור מהעירייה," טען, "העץ מסוכן, שורשיו עמוקים ויכולים לערער את יסודות הבניין". הבטתי בעץ והרגשתי כאילו הוא מזיל דמעות. כואב לו, הוא רוצה להמשיך ולגדול בחצר שלנו. השעה הייתה שעת בוקר מוקדמת, שכנים

רבים ישנו עדיין. הכורת גדל הגוף ניסר וניסר בנחישות, לידו עוזרו המסור, ולא חדל עד אשר נכרת הגזע והעץ נפל על צדו. שמעתי מעין יבבה וטיפת מים צנחה על ראשי כאב לי על אובדן העץ וגם מעיני זלגה דמעה.

החצר נראתה כה ריקה ועלובה בלי ההוד וההדר אשר הישרה העץ על החצר. כעבור מספר ימים, עברתי ליד הגזע הכרות וראיתי כי צמחו עליו עלים ירוקים. שמחתי בלבי, הנה, העץ מסרב למות, הוא פורח. שמחתי הייתה קצרה. למחרת שוב הגיע הכורת, חתך וחתך במסורו עד שלא נותר שריד מהגזע.

פגשתי את חבר הוועד עומד ליד העץ, חיוך על פניו, והוא אמר לי; "בזכותי הבניין ישרוד שנים, העץ היה מסוכן. אני הצלתי את הדיירים מאסון." בלבי חשבתי. 'רוצח שפל. הוצאת להורג עץ תמים על לא עוול בכפו.'

מדי יום אני רואה את גדם העץ ומתגעגעת אליו ואל הציפורים אשר אהבו לשבת על ענפיו הירוקים.

בודדה בשדרה

מונית בצבע צהוב עם כתוביות בשחור עצרה ליד הכניסה לקניון. הייתה זו הכניסה הראשית הגדולה עם עיטורי השיש הלבן. דלת המונית נפתחה וממנה הגיחה אישה עם שער אדמוני, תיק גדול בידה וברגליה נעלה סנדלי מטיילים. הגברת טרקה את דלת המונית ונכנסה לתוך הקניון המקורר.

השומר שעמד בפתח הנהן 'שלום' לגברת, שאל לשלומה בנימוס ודרש לבדוק את התיק. האישה החלה לצעוד בשדרת הקניון, מהנהנת לשלום לעבר המוכרות אשר עמדו וטאטאו את כניסות החנויות.

כולם הכירו את ריקי, האישה מהמונית. מדי יום היא באה לקניון, שותה קפה באותו בית הקפה ואוכלת את אותו הכריך. ריקי התיישבה ליד שולחנה הקבוע, אותו שמר לה רב המלצרים עומר. כולם ידעו שעומר הוא למעשה עמאר, סטודנט מכפר קאסם, הלומד באוניברסיטת תל-אביב ומתפרנס מעבודתו בקפה. כמעט שאין לו מבטא, וכולם נותנים לו טיפים יפים על שירותו האדיב.

כאשר ריקי לגמה מהקפה אמריקנו שלה התחילו לזרום לבית הקפה נשים בודדות כמוה. את כולן היא מכירה.

לחברתה שישבה לצדה סיפרה כי עבדה שנים כמזכירה בכירה וחסכה את כסף רב, גרה עם ההורים ולא נישאה מעולם - לא מצאה את המיועד.

את כספה השקיעה, הכפילה ואף שילשה וכעת היא נהנית מפרי עמלה. יום יום נוסעת במונית ליעדיה והכי היא אוהבת לשבת בקפה אשר בקניון ולפגוש נשים בודדות כמוה ולשמוע את סיפוריהן. היא מכירה כל אירוע בחיי ידידותיה מהקניון, יודעת ואף זוכרת תמיד לברך ולכבד כל שמחה של חברותיה החדשות. אין חנות בה היא לא מבקרת, מתעניינת ושואלת על המוכרות.

בדיוק בשעה שתיים-עשרה, כאשר ריקי מסיימת את הסבב שלה היא מנפנפת לשלום לכל מיודעיה, פונה החוצה ונכנסת למונית: "סע לחולון!" היא מבקשת ברוך מהנהג, אני מאחרת.

אף אחד לא יודע כי ריקי הבודדה מצאה לעצמה חיים חדשים, קרוב משפחתה שחזר בתשובה, נישא והקים משפחה. נולדו הילדים וההוצאות תפחו וגדלו, וכאן ריקי נכנסה לתמונה והחלה לעזור למשפחה.

המונית הגיעה לחולון, עצרה ליד גן ילדים. ריקי טופפה בריצה בסנדליה, אספה מתוך הגן שלוש ילדות, חיבקה אותן ונישקה כמו סבתא טובה. ידיים קטנות הושטו אליה, וכולן צעדו יחד ברחוב. ליד כל חנות אשר הילדות הצביעו בידן הקטנה, עצרה ריקי, נכנסה וקנתה את אשר חפצה נפשו. בבואן הביתה שמעה את חוויותיהן מהגן ויחד המתינו עד אשר ההורים יחזרו מעבודתם.

כך בכל יום, ריקי בקניון ואחר כך עם בנות המשפחה. מאוחר בלילה היא מגיעה לביתה עייפה אך מאושרת, כי הצליחה לצאת ממעגל הבדידות.

נזכרה, כאשר הוריה נפטרו ישיבה שבעה בחושך ובדידות, חגי ישראל חגגה עם עצמה. התביישה לספר כי אין לה לאן ללכת. כעת, המשפחה מזמינה אותה לכל חג כבת אהובה.

בערב חג הפסח רצה בסנדליה לכל חנויות הילדים היוקרתיות וקנתה מתנות יקרות לילדותיה.

ריקי סיפרה לכולם כי בחג הזה כולנו נוסעים לחגוג את ליל הסדר בירושלים. אין אחד שלא הזיל דמעת שמחה בשביל ריקי, סוף סוף ראוה מאושרת. כולם אוהבים אותה כל כך, גם עומר המלצר.

לוח שנה

בחודש אוגוסט מדי שנה אני מתחילה לחפש את לוח השנה האהוב עלי. מתחילה בחנויות הסדקית אשר נשארו בתל-אביב, עוברת ביניהן, והמוכרים מראים לי לוחות מאוד יפים אשר עליהם מודפסים פרפרים בצבעים מקסימים, או נופי ארצנו מצפון לדרום, ועיני מחפשת את הלוח "שלי": פשוט, אפור, אשר דפיו מודפסים בדיו אדומה מודגשת. כל שבוע בנפרד, ובסופו של הדף ישנו פתגם המתאים לפרשת השבוע. לוח זה נוח לי ועליו אני נוהגת לרשום את המטלות השבועיות שלי, את החוגים אליהם אני רשומה, ואת ימי ההולדת אותם אני מצווה לזכור. תגידו, מה את מתעקשת דווקא על הלוח הזה, הרי לוחות שנה יש בלי סוף יומיים, חודשיים ושנתיים?

לוח זה מזכיר לי את ימי עבודתי עבור שלושת הרופאים שעמם עבדתי במסירות ואהבתי את הקהל הקבוע אשר פקד אותם. רובם היו קשישים אשר נזקקו מדי חודש בחודשו לתרופות הקבועות למחלותיהם הכרוניות, הייתי רואה בהם את סבי וסבתי אשר מזמן הלכו לעולמם. חלקם לא קבעו תור, כי חשבו לתומם - אם רק לקבל תרופה, מדוע לחכות? הייתי מסבירה להם בעדינות כי עליהם לפעמים להיבדק כדי לראות אם לא חלה הרעה בבריאותם. אחד מן "הקבועים" נגע ללבי ואהבתי אותו במיוחד, אחרי שבחדר ההמתנה, ישב וסיפר לי על משפחתו אשר נכחדה בשואה והוא יחידי ממשפחתו שנותר בעולם. היה לאדם בודד זה מנהג לפני ראש השנה לבוא למרפאה עם לוח בידו ועם חיוך על פניו ולתת לי אותו ביד. ואני בפנים מופתעות הייתי אומרת לו; מה, כבר עברה לה עוד שנה?"

בחודש אוגוסט הסצנה הזו חזרה על עצמה. אהבתי את לוח השנה המיוחד שנתן לי האיש הזקן המקסים. במשך השנים החל לבוא עם מקל הליכה, ואחר כך עם משקפיים מיוחדות לכבדי ראייה. קומתו שחה, אבל הוסיף לבוא מדי שנה לפני ראש השנה עם הלוח בידו. בשנה האחרונה לחייו, נודע לנו כי מצבו הדרדר והוא

במוסד. בראש השנה ההיא כבר לא הגיע, ואני התעצבתי. ידעתי כי החג מתקרב, ולא אראה יותר את הזקן החביב. שנים עברו מאז, המשכתי לחפש את הלוח מדי שנה. יום אחד הגיע בני חיוך על פניו, ובידו שקית. "קחי אמא", אמר לי, תראי מה מצאתי בשבילך!" פתחתי את השקית ובתוכה הפתעה: הלוח האהוב שלי. שמחתי במתנתו כאילו קיבלתי תכשיט יקר. נזכרתי בשנותיי היפות עם הקהל המקסים אשר בא למרפאה בה עבדתי. נזכרתי בזקן החביב אשר דאג כל שנה להביא לי לוח שנה.

הנחתי לפני את הלוח השנה של השנה שחלפה, דפדפתי וראיתי מה היה ומה קרה לי ולמשפחתי בכל שבוע מן השנה שעברה, העתקתי את תאריכי יום ההולדת אשר עלי לזכור ולברך, והתפללתי ששנה זו תהיה טובה יותר, מאושרת יותר מהשנה שעברה. לו יהי.

חדר ילדות

צפון תל־אביב, בית לבן בן שלוש קומות. בכל קומה מרפסת עם תריסול. קומה שלישית, שישים וארבע מדרגות. הדירה בה גרתי עם הוריי ואחי התינוק פנתה לחזית הרחוב. יכולתי לשמוע את המכוניות נוסעות בכביש. הסלון, המטבח וחדר הוריי פנו לרחוב, ואילו חדרי מוקם בסוף מסדרון, בקצה הדירה. חדרי היה שקט ומרווח. קיר לבן אשר צמודה אליו מיטת הנוער עליה ישנתי, אפשר היה להוציא מתחתיה מיטה נוספת לחברה, אם תבוא להתארח.

ממול ניצבה שידה בת ארבע מגירות ששימשה לאחסון חפציי. שולחן כתיבה בהיר שעליו נערמו המחברות והספרים שלי. מעל השולחן היה תלוי שעון, אשר בלילה שמעתי אותו מתקתק. חלון עם פתח מאוד גדול שהשקיף אל הבניין הסמוך. עצים גבוהים שענפיו כוסו בעלים ירוקים הסתירו את מרפסות השכנים. ציפור בנתה לה קן על אחד הענפים, דגרה שם ואהבתי לראות אותה מחכה לאפרוחים שיבקעו, ובאיזו מסירות ליקטה להם מזון כאשר בקעו מן הביצים, ציוצי הגוזלים ערבו לאוזניי.

על הקיר תלויה תמונה שבה נוף מהכנרת ועל גדותיו עמד בית קטן. אמי סיפרה לי כי התמונה נקראת 'וילה מלצט'. על שם בעל הבית: לורד מלצט. פשר אהבתה לתמונה נודע לי כאשר על סף ביתנו הגיע בן דוד של אמי, אוד ניצל ממחנות ההשמדה בפולין. צייר ידוע, אשר לאות תודה על הכנסת האורחים של אמא ואבא נתן לה את התמונה.

בביתנו החדש לא היה מזגן כמו לכל תושבי תל־אביב, על כן בחודש אוגוסט עברנו

להתגורר בצפת היפה והקרירה וגם ביקרנו את הדוד הצייר.

על המרצפות בחדרי פרוס היה שטיח צמר בצבעים ססגוניים אשר הוסיף צבע ושמחה לחדר. ממרכז התקרה השתלשלה נברשת בצבע לבן עם מספר קנים אשר

הוסיפה נוי ואור. רהיט נוסף היה בחדר ליד הקיר הנשקף מול החלון: פסנתר בצבע שחור שעליו התאמנתי וערכתי חזרות לקראת בואה של המורה לפסנתר גברת היידי .

שערה האדמוני והמתולתל גרם לי לצחוק, והמורה לא הבינה מדוע אני צוחקת כל כך. תמיד התנשפה כאשר הגיעה לביתנו ונשאה חבילות תווים מתחת לזרועה. יום יום תרגלתי בחדרי סולמות ותווים, יותר משעה כבר לא יכולתי, וירדתי לשחק בחצר, עם חברותיי בחמש אבנים או קלאס.

מעברו השני של הקיר אליו היה צמוד שולחן הכתיבה היה חדר האמבטיה של חברתי הטובה ריקי. נקשנו אחת לשנייה על הקיר. מין שפה משלנו, שפת הנקישות. תמיד ידעתי מתי היא והוריה התקלחו או נהנו מאמבטיה חמה. זה קרה כששמעתי אותם שרים באמבטיה.

ריקי הצטרפה אלי להכין שיעורים או להקשיב למצעד הפזמונים ברדיו רמאללה. הייתי בת המזל הראשונה בשכונה שהיה לה רשם קול, נהנינו להקליט את עצמנו שרות בקולי קולות עד אשר השכנים דפקו על הקיר וביקשו; "שקט!" אמא ואבא של ריקי עלו מהונגריה, ודיברו ביניהם הונגרית. הם תמיד הרימו את קולם, שנשמע בכל הבניין.

השכנים נהגו לרכל עליהם ואמרו כי אמא של ריקי עובדת קשה במכולת שלהם, בזמן שבעלה מפלרטט. מחלון מטבחם הפתוח עלה ניחוחה של עוגת קן הציפור, עוגה אשר אמה ההונגרייה היטיבה לאפות.

בלילה אהבתי לשכב במיטתי מכוסה בפוך הנעים ולחלום חלומות נעימים. חלמתי על הים התכול שבו אני שטה באנייה כדי לבקר את סבא וסבתא בארצות הברית. התגעגעתי אליהם מאוד.

ביום בו הייתי אמורה להינשא, נחתי במיטתי האהובה והרהרתי בלבי, היום הוא יומי האחרון בחדרי האהוב, החדר שבו גדלתי ועברו בו חוויות ילדותי.

בפעם הבא כאשר אבקר בו, אהיה רק עוברת אורח.

מעייין הנעורים

כל שנה יוצאים ממעגל העבודה אלפי אנשים. כמה חלמו להגיע לרגע הזה. כמה ציפו ליום שלא ירוצו למשרד, לבית החרושת או לכל מקום עבודה באשר הוא. חלמו כיצד ישתו את קפה הבוקר בנחת בלי שיסתכלו כל רגע בשעון. קיוו לדבר בטלפון עם חברה, ביקשו לקבוע ללכת לסרט בבוקר, ורצו לחגוג את היציאה לגמלאות.

כעבור זמן קצר אנו מגלים שאנחנו פשוט משתעממים, אנחנו כבר לא רלוונטיים, אולי רק לילדנו, אשר רוצים אותנו כשמרטפים לילדיהם, נכדינו. אנו מסתכלים בראי ושואלים: מי זה הזקן / זקנה? אני דומה לאמא / אבא שלי? זה לא אני?

כאשר אנו מחליטים לקחת את עצמנו בידיים אנו מתחילים ללכת בפארק, הליכות. שם אנו צועדים במרץ, בין העצים הירוקים וציוץ הציפורים. מאות גמלאים בבגדי ספורט הדוקים, קסקטים לראשם ונעלי התעמלות לרגליהם צועדים בין השבילים. מרחוק נראים כתלמידי תיכון אשר מתכוננים למרתון, אך כאשר אתה מתקרב

אפשר להבחין בזקנים שהתחפשו לצעירים, מנסים להשיב לעצמם את נעוריהם. חלקם בוחרים לרכב על אופניים בשבילי הפארק. אתה שומע את פעמוני האופניים מצלצלים לעוברי האורח מבקשים שיסורו מדרכם, גברים בני שישים פלוס בטייץ כמו של רקדניות מלהקת בת שבע מדווישים על אופניהם בגאווה, הנה גם אני ספורטאי. חלקם גם יוצאים משטח הפארק ומדווישים לעבר נמל תל-אביב. חלקם אוהבים להיפגש לקפה ב'ארומה'. הנה החנו את האופניים ובמכנסי הרקדניות והגופיות המיוחדות הספוגות זיעה התיישבו לשתות קפה בחברותא. הרימו את קולם צעקו זה לזה, וכמו אמרו; "תראו אותנו, אנו עדיין פה, אנו רלוונטיים."

חלק מהגברים וחלק מהנשים בוחרים ללכת לחוגים, ישנם חוגים והרצאות לכל דבר, חוג על המוח, חוג קולנוע, שחמט, ציור, פילטיס, יוגה, והצעירים ברוחם ממלאים את אולמות ההרצאות. פשוט לא מסכימים שהמוח יתנוון. גם פותרים הרבה תשבצים. התעמלות נוספת למוח.

קניון הוא גם מקום להעביר את הזמן, רבים מגיעים אליו ומרבים להלך בתוכו. נכנסים לחנויות. סוקרים את המדפים כאילו התכוונו לקנות לעצמם בגד או נעל. כאשר עייפו מהסיוורים מגיעים למקום הסתר שם ינוחו עד ישובו אליהם כוחותיהם. בפניה חבויה נמצא מעיין נעוריהם. על כסאות אדומים קטנים, הדומים צהובים תמצאו אותם יושבים וצוחקים יחד עם חבריהם, חבורות חבורות שותים קפה או מלקקים גלידה ואפילו מילקשייק. בלונים מתעופפים באוויר. רוח הנעורים שוררת במקום.

כן, קשישי רמת גן מצאו את מעיין הנעורים שלהם בסניף מקדונלדס. הם מסניפים את רוח הצעירים כמו חמצן לגוף, הם שמחים ועליזים וכאילו שבו לחיות כבעבר. אתה מביט בהם ורואה שמחה שקורנת מפניהם עור פניהם כמו נמתח. הם כבשו את הסניף בהמוניהם ועוד רגע גם יפצחו במחול.

חשבתי כי חזרתי בזמן, התלבשות, התיקים והנעליים כמו בשנות השבעים. הקשישים לובשים את מחלוצותיהם ויוצאים לעשות חיים עם החבר'ה. המקום נראה כמו בסרטים של פעם על הדיינרס בארה"ב. שם ישבו על ספסלים ובתווך שולחן, ועליו מיטב ההמבורגרים וצי'פסים.

מעיין הנעורים נמצא ברמת גן, הוא פתוח ומזומן לכל אחד. מילקשייק ורוד והחיים נראים מאושרים. ראיתי אותם כמו בגן עדן, יושבים על שרפרפים אדומים וצהובים עור פניהם ורדרד מתוח. ומחכים למשיח.

שש־עשרה המתוק sweet sixteen

הבית של סבא וסבתא היה הבית הרביעי מפינת הרחוב, ספרתי שמונה פעמים, כדי שאזכור איך למצוא אותו כשאשוב מבית הספר. מחר יהיה היום הראשון שלי בתיכון אליו נרשמתי עם אמא רק אתמול. הגענו ללוס אנג'לס, מישראל כדי לסעוד את סבתי החולה, הייתי נערה בת חמש־עשרה, ולא הכרתי איש בעיר. עזבנו בחופזה את ישראל כדי להספיק לראות את סבתא. זה היה באמצע שנת לימודים. נפרדתי לשלום מחברותיי ומחבריי. חשבתי שאעדר לזמן קצר. אבי נשאר בארץ, השגרירות האמריקאית לא אפשרה למשפחות שלמות לנסוע לארצות הברית. אבא נשאר בן ערובה בארץ. הדרך ארכה כשבועיים, קודם שטנו באנייה 'שלום' ואחר כך טסנו לקליפורניה. כאשר אמא ירדה מן האווירון בשער אסוף ושפתותיה משוחות בשפתון אדום נראתה ככוכבת קולנוע, שמשתתפת בסרט. סבתא שוחררה מבית החולים, ובאה תשושה וחיוורת לקבל את פנינו. סבא נהג במכונית ירוקה וארוכה. ביתם נמצא ברחוב שקט וצדדי. בית בן שתי קומות עם גג אדום. סקרתי את הסביבה וראיתי כי כל הבתים דומים. לא הבחנתי ביניהם. מדרגות צדדיות העלו אותנו ישר לקומה השנייה בה התגוררו סבא וסבתא. את הקומה הראשונה השכירו לדייר משנה, הבית היה גדול ומרווח. היה מקום לכולנו, אמא, אנוכי ואחי בן החמש וחצי. כולנו התחבקנו ובכינו מרוב שמחה. כמה אושר היה להיות במחיצתם. סבתא פינקה אותנו ועם סבא יצאנו לטיולים יפים.

לא ראינו את סבא וסבתא כשלוש שנים מאז עברו לגור בארצות הברית. מאוד התגעגענו אליהם. קיווינו שהם יחזרו, אך סבא אהב מאוד את אמריקה, ובמיוחד שמח למצוא את אחיותיו וחבריו מפולנייה שבחרו לגור באמריקה אחרי השואה של יהדות אירופה. סבא נפגש עמם רוב הזמן והם העלו זיכרונות מעירם האהובה

וורשה. הוא ישב איתם במעדנייה שניהלו יהודים בברלי הילס ויחד אכלו הרינג כבוש.

כעבור כמה ימים בבית של סבא וסבתא, אמא הלכה לדבר עם רופא המשפחה. לדבריו סבתא זקוקה להשגחה צמודה. היא תזדקק לעזרה זמן ארוך עד אשר תתאושש. המעבר מישראל הכביד על לבה. הסוכר בדם אינו מאוזן. אחרי שיחת הטלפון עם הארץ, אמא החליטה להאריך את הביקור, ולהישאר עם הוריה. למחרת היום, הוחלט לרשום אותי לתיכון הקרוב, מרחק שני רחובות הליכה מבית סבא.

בניין לבן מרשים קיבל את פנינו. נכנסנו לתוכו, ואחת המורות ציפתה לנו בכניסה.

הובלנו לחדר גדול אשר בקצהו עמד שולחן כתיבה ענק, דגל ארצות הברית מאחוריו. לפני השולחן המתינו שני כסאות לנו. המורה אמרה לנו; "בבקשה, תשבו, מיד תבוא המנהלת לדבר איתכן." עוד אנו מדברים נכנסה אישה חייכנית, גבוהה מרשימה בשמלה כהה, שער אסוף. המנהלת הציגה את עצמה, וראיינה אותי: שאלה לשמי, חקרה מהם המקצועות שלמדתי בארץ. לאחר שיחה קצרה, קראה למזכירתה, אשר נשלחה להביא אחת מהתלמידות שתראה לי את בית הספר. כמה דקות עברו והגיעה נערה חמודה אשר ניסתה לדבר עברית במבטא אמריקאי. היא אחזה בידי ויצאה עמי מחדר המנהלת. היא הובילה אותי לחצר גדולה מלאה בילדים מרעישים, בדיוק התרחשה הפסקת אוכל וראיתי את התלמידים מתיישבים על ספסלי עץ ומוציאים משקיות חומות את ארוחת הבוקר שלהם.

לאחר שהתיישבנו חברתי החדשה ג'קי הציעה שתקנה עבורנו במזנון משהו שנאכל ונשתה. היא דיברה במין ערבוב של השפה האנגלית והשפה העברית; "אתה רוצה משהו שותה?" אמרתי לה: "כן",

בעת שג'קי קנתה שתייה ואוכל, ניגשו אלי שתי תלמידות, ופנו אלי בעברית תקינה והציגו את עצמן אחת אריאלה והשנייה איה, הן באו מישראל לפני שנה וישמחו להיות חברות שלי. ג'קי חזרה וכולנו ישבנו יחד והעלינו זיכרונות מהארץ ומהטיולים בגליל והכנרת התכולה. כך הכרתי את חברותיי הטובות אשר יום יום באו לקחת אותי לבית הספר. הכנו שיעורים ביחד. יצאנו לסיורים רגליים ברחוב הראשי. שם היו חנויות קטנות עם דברים מופלאים אשר בארצנו בתקופת הצנע רק יכולתי לחלום עליהם. כולנו גרנו באותו אזור, בנות נוספות הצטרפו לחבורה שלנו. היינו בנות חמש-עשרה מאושרות, ראשינו נטולי דאגות.

לא הכרתי את המנהג האמריקאי לחגוג את יום הולדת שש-עשרה בגדול. כמו היום חגיגות ה'בת מצווה'. ג'קי הזמינה אותי לחגיגה ולא ידעתי במה זה כרוך. איה חברתי המנומשת באה יום אחד לביתי והתלחשה עם אמי, לפני הכול היא לקחה אותי לספרית, שקצצה את שערי בעיצוב שנקרא 'פיקסי', נבהלתי ממה שעשו לי בראש. השער עמד קוצים, קוצים. כל שיערה נמרחה בג'ל. כמוני תלמידות רבות התקצצו בתספורת המשונה הזו. את המסע המשכנו לחנות מאוד גדולה וקנינו עבורי בגד מתאים. המוכרת התערבה ומצאו לי מין חליפת מכנסיים חגיגית בצבע כחול שמים. הרגשתי כמו עליסה בארץ הפלאות עם כל הבגדים והתסרוקת, חשתי הכי 'אינית' בשכונה. למחרת במסיבה חשבתי שאני בהוליווד. כל הבנות בשמלות מתנפנפות בגרבי ניילון ואודם, וברקע שירים של פול אנקה, כולם רוקדים צמוד, צמוד. כשהגעתי מ'הצופים' ראיתי את כל זה. נדהמתי. ישבתי בצד חשבתי מה היו אומרים בארץ "על השחיתות" הזו.

נסחפתי לחיים החדשים, למדתי לדבר אנגלית, הכנתי שיעורים בשפה האנגלית, נבחנתי באנגלית. רכשתי חברות קרובות שעד היום אנו בקשר חם כמו משפחה. מבקרות זו את זו. ילדינו ממשיכים את המסורת, וממשיכים בידידות למעלה מחמישים שנה.

כאשר עזבתי כולן המשיכו בלימודיהן. איה סיימה ראיית חשבון. ג'קי הפכה לשיננית, יפה לעורכת דין. עכשיו כולנו גמלאיות. והנשמה? הנשמה נשארה כמו בגיל שש־עשרה.

זיכרון אחד לא עוזב אותי, בראשית החיים אצל סבא וסבתא חזרתי מבית הספר ולא ספרתי את הבניינים, עליתי במדרגות הבית. דפקתי ודפקתי בדלת ולא פתחו לי. ירדתי לרחוב, לבי דפק מרוב פחד. מה אעשה, לאן אלך. שוב ספרתי את הבתים וגיליתי שאני לא ליד הבית הנכון, סבתא כבר עמדה ברחוב מחכה לי מרוב דאגה.

כעבור שנה אבא כתב אלינו, שהוא מאוד מתגעגע לכולנו, ביקש שנחזור. אמא, ארזה את המזוודות, וסבא וסבתא ניסו לשכנעני להישאר אצלם. גם חברותיי היקרות ניסו לשכנע אותי להישאר באמריקה. לא השתכנעתי וחזרתי לארץ. עד היום אני מתגעגעת לימים היפים בקליפורניה. לוס אנג'ל'ס הייתה קטנה ונעימה. לא כמו היום: מלאה במהגרים מרחבי העולם, צפופה ורועשת. חברותיי ואני הזדקנו אך רוח השטות לא עזבה אותנו. בביקוריי אנו נוסעות ללאס וגאס דרך המדבר ואנו שרות כל הדרך את שירי שנות השישים איתם רקדנו במסיבות שש־עשרה המתוק, Sweet sixteen.

שדה התעופה בלוס אנג'לה שקק אנשים. רבים חלפו על פנינו במהירות, וגררו אחריהם את מזוודתם הקטנה בה אחסנו חפצים שאותם מותר להעלות למטוס. גם אנחנו מיהרנו, הלכנו בהליכה מהירה לעבר שער העלייה למטוס. השער היה מרוחק ופחדנו לֶאָחַר לטיסה.

היינו ארבעה, זוג חברים מימי נעוריי שהכרתי בלוס אנג'לס, בעלי ואנוכי. טסנו ללאס וגאס, כדי לחגוג שם את חג החנוכה. חברינו היו בעלי חנויות בלאס וגאס, ואהבו לשלב תוך כדי ביקור בעיר גם עסקים. ביקרנו בחנויות וראינו איך נוהלו. ישבנו על ספסל בשדה התעופה צחקנו ביחד והמתנו שיכריזו ברמקול על מועד הטיסה.

על ספסל סמוך ישבה אישה מבוגרת מאתנו, ראשה היה מעוטר שער שיבה מתולתל, ומשקפיים עגולים על חוטמה, היא נשענה על מקל ולא הפסיקה לנעוץ מבטים לעברנו. הרגשנו שלא בנוח מהמבטים הסקרניים וניסינו לא להיתקל במבטה. בשלב מסוים, לא יכולתי לשאת זאת, קמתי ממקומי וקראתי לחברתי להצטרף אלי; "בואי חנה, נלך לשתות משהו." הצעתי לחברתי. חנה ואני צעדנו לעבר המזנון הקרוב מסכמות בינינו שהמבטים מציקים לנו. כאשר ראינו כי

זמן ההמראה מתקרב התיישבנו במושבי העלייה למטוס, והגברת עם המקל והתלתלים פנתה אלי: "אני כל כך שמחה לפגוש אותך, את השחקנית האהובה עלי וראיתי את כל הסרטים שלך ובמיוחד את merder she wrote, בבקשה, תחתמי לי." והגישה לי פיסת נייר תלושה עם עט כדי שאחתום לה.

אמרתי לגברת המוזרה; "יש לך טעות! את מחליפה אותי במישהי אחרת." "לא, לא," המשיכה בשלה "אני יודעת שזו את." נמלטתי ממנה לתוך המטוס, כל הטיסה ללאס וגאס חשתי את מבטיה ננעצים בפני. כעשר דקות לפני הנחיתה

הגברת ניגשה אלי שוב עם פיסת הנייר והעט, "בבקשה," כדי להיפטר ממנה קשקשתי לה משהו, והיא עזבה אותי.

כשירדנו מהאווירון, שנתי לב ששוב עיניים עוקבות אחרי ואנשים התלחשו "אנג'לה, אנג'לה."

מתברר כי הגברת בשער הכסוף סיפרה לכל מי שהיה לידה כי השחקנית אנג'לה לנסבורי טסה ללאס וגאס. הרגשתי ממש לא נעים. אספנו את מזוודותינו במהירות ועלינו על המונית הראשונה לעבר המלון בלאס וגאס.

חזרנו לארץ. חלפה תקופה. התחילו לשדר את הסדרה הבלשית בכיכובה של אנג'לה לנסבורי בארץ, שוב התחילו פנו אנשים ברחוב ושאלו אותי אם אני יודעת כמה דומה אני לשחקנית, עניתי "כן, כן." וברחתי במהירות, לא רציתי לעבור שוב חוויה כמו שעברתי עם הנוודניקית מלאס וגאס.

האוסטיין השחור

כל בוקר סבא אברם התעורר משנתו לריח הקפה שסבתא בישלה עבורו על הכיריים הענקיים מעל התנור הלבן שהם הביאו מאמריקה. המטבח ברחוב אידלסון היה רחב ידיים וסבתא לאה שלטה בו כמו מלכה. סבא נהג לבוא למטבח מצוחצח ומגונדר כמו חתן לפני חופתו. נעליו הבריקו וחולצתו הלבנה הייתה מגוהצת למשעי. ליד המטבח עמד חדר האוכל שם סבא אהב ללגום את הקפה שלו עם העיתון באידיש; "לעצטא נייעס" ועם פרוסת עוגת לייקעך. בתום הארוחה סבא היה פונה אלי ומציע לי להסיע אותי לבית הספר. מאוד שמחתי כשסבא הסיע אותי באוטו שלו, מעטות היו המשפחות שלהן היה אוטו פרטי בשנות החמישים. לא תמיד זכיתי בנסיעה. רק אם נשארתי לישון לילה אצל סבא וסבתא והורי יצאו לבילוי. האוטו של סבא היה בצבע שחור, היו בו כורסאות נוחות ומרופדות. בני משפחה רבים התגוררו מחוץ לעיר ואנו נסענו לבקרו בימים בהם היה חופש או ביום שבת. סבא לא נהג בשבת והיה זה היום שאבא או הדודים שלי מנחם ומשה השתמשו ברכב.

חולון, העיר החדשה מזרם לתל-אביב, החלה להיבנות, וסבא היה קבלן ובין מקימיה. הוא הקים מבנים רבים ברחבי העיר: קולנוע "רינה", ככר "סטרומה" ובתים למגורים. בשבתות, ביקש מבני המשפחה שיסיירו ויבדקו מה קורה בהיעדרו באתרי הבנייה. מקרה אשר לא יישכח ממני, שאמי הזכירה אותו באורח קבע לפחות פעם בשבוע עד אשר חלתה ופסקה מלהזכירו.

"יום אחד, נסענו אתך, אני ואבא לחולון, את היית בערך בת חמש, ישבת מאחורי הנהג, אז לא היו מושבי בטיחות וחגורות ביטחון, נשענת על הדלת, ודלת האוסטיין נפתחה. עפת לכביש. אבא ואני לא הרגשנו שאת נפלת מהאוטו, המשכנו לנסוע, כעבור כמה דקות אבא ראה במראה רוכב אופניים רודף אחריו וצועק: הילדה,

הילדה נפלה. אבא עצר את האוטו, בריצה הרים אותך מהכביש. " למזלי הכבישים היו כמעט ריקים ממכוניות.

אמא סיפרה שכתוצאה מהבהלה לא דיברתי שבוע ימים. באוסטין השחורה טיילנו גם לירושלים. ואני זוכרת שבעליות נסענו לאט לאט כדי שהמנוע לא יתחמם. הנוף הנפלא והירוק אשר בתוכו היו שרידי המשוריינים ממלחמת השחרור נשקף בדרך.

כאשר סבא החליט לעבור לגור באמריקה ליד אחיותיו, הבית נמכר והאוטו נמכר, אך הזיכרונות היפים יישארו איתי לעד.

כתבתי לחברת ילדותי אשר מתגוררת במלבורן אוסטרליה סיפור על האוסטין השחור. תוך כמה דקות קראתי מייל ממנה אלי; היא הוסיפה לי מידע, האוטו של סבא אברם נמכר למורה למלאכה מבית ספרנו. היה זה האוסטין השחור של סבא שנסע לאמריקה שהגיע לאספות המורים.

סוד הרחוב הנעלם

ישנו רחוב בעירי תל-אביב, רחוב נחבא מן העין. למרות הימצאותו בלב העיר רבים לא שמעו עליו ואין סיכוי כי יגלו אותו. מי שאינו מתגורר בו לא יגיע אליו סתם, למעט החברים או הקרובים של תושבי הרחוב.

אמנים רבים מתגוררים בו בשל היותו רחוק מעיני הסקרנים, שתי דקות הליכה ממרכזי התרבות של העיר. המקום קרוב לתיאטרון ה"בימה" ו"היכל התרבות". מיטב המסעדות לידו ומדרחוב שינקין.

בתי הרחוב נמוכים ועצים רבים עמוסי ענפים ירוקים נוגעים בגגות. הכניסה ברכב אינה קלה, הכביש מפותל וצר. אין מדרכות לצדי הבתים, והולך רגל ברחוב נצמד לבתים ושומר פן יידרס.

הבתים לבנים עם מרפסות צמודות בכל קומה, אין תריסולים מכווערים, רק עציצים מציצים מהמרפסות. בין הבתים מפוזרים ספסלים ירוקים או שולחנות שיש שמשמשים למשחק שחמט.

ציפורים מצייצות מהעצים הגבוהים אשר מטילים צל על הרחוב וגורמים לו בקיץ להיות קריר ונעים. כל בית יכול לספר על אדם חשוב מן הישוב אשר התגורר בו. כעת גרים בו צאצאיו.

סיפר לי תושב הרחוב; "אבי בנה את ביתו ברחוב, כאשר עלה מאיטליה, שלוש קומות, ללא עמודים לא כמו הבנייה העכשווית. בכל קומה גרו בני משפחתנו, כמו פעם, כולנו גרנו כמו קומונה."

אחת השכנות ברחוב הייתה המלחינה נורית הירש, שמיטב שיריה חוברו ליד הפסנתר ברחוב המופלא הזה. אמא של נורית הייתה מעורכות הדין הראשונות של תל-אביב וגם מורה ליוגה.

כאשר מתקדמים לאורך הבניינים מגלים על אחד מהבניינים שלט שבו כתוב, כי התגורר בו מייסד עיתון "הארץ" מר שוקן הנודע. שכנו לבניין היה רופא הילדים

הנודע ד"ר פרידלנדר, שהזריק לנו חיסונים בבית הספר. פחדנו מפניו בעת שלמדנו בבית הספר "תל נורדאו".

צילי מוסיקה נשמעים מאחת החצרות, המוסיקה נשמעת מוכרת, כן, זו המנגינה מלהקת "כוורת". דני סנדרסון התגורר ברחוב המהפנט הזה. במקום מדרכות בנו איי חנייה קטנים ורק תושב בעל תו חנייה של הרחוב חנה בו.

ויכוחים רבים שומעים שם בין הפקחים האורבים למי שרכבו חונה ללא תו. בסוף הרחוב הקצר אליו מתחבר רחוב נוסף שם שומעים שירה ורננה ותפילה, בית הספר "בילו", אשר הפך כעת לישיבה תיכונית. בהפסקות שומעים את צהלות התלמידים.

עוד שני צעדים קדימה ומגיעים לשדרות רוטשילד. אישה צעירה דוחפת עגלת תינוק, שואלת את העוברים ושבים; "אולי אתם יודעים היכן רחוב הגלבווע?" אף אחד אינו יודע את התשובה. הלוא אמרתי לכם - זהו רחוב סודי.

בובי

בשנות החמישים של המאה שעברה הגיעו לישראל עולים רבים מכל התפוצות. המדינה רק הוקמה ולבן גוריון ראש הממשלה היה חזון ליישב את העולים בנגב. מפעלים נבנו ושיכונים לשכן את העולים הוקמו במהרה. מן החולות עלו וצצו עיירות הפיתוח. העולים הגיעו ממרוקו, תוניס, אלג'יריה וגם מרומניה. חלק מהעולים הגיעו לארץ בדרכים לא דרכים ברחו מארצות שבהם משטר של עריצים.

בובי ורעייתו ברחו ממשטרו של השליט צ'אושסקו. את הסיפור איך נמלטו מרומניה לא סיפרו לאף אחד, עדיין רדף אותם הפחד מהמשטר האכזרי. בובי, גבר גבה קומה בשער בלונדיני, היה מומחה לטקסטיל, בוגר האקדמיה מרומניה, נקלט במפעל המקומי, ואשתו לאה עברה קורס מזורז במסגרת משרד הקליטה והפכה קוסמטיקאית בעלת דיפלומה, כפי שנהגה לספר.

לאה, אשה נאה, עדינת מראה, תמיד לבשה בגדים אופנתיים, שיערה השחור היה אסוף בסרט, ולרגליה נעלי עקב. הזוג התאקלם בארץ, קנה דירה ליד מפעל הטקסטיל, וחי את חייו.

בובי התיידד עם העובדים במפעל הטקסטיל. הוא נהג להזמין לארוחות טובות, ובמיוחד האורחים אהבו את העוגות של לאה. עוגות עשויות שכבות של שוקולד ושמנת. מר כהן, אחד האורחים פנה לבובי; "האם טוב לכם פה, אתם מרוצים?" בובי ענה לו; "את האמת, חסרים לי ולרעייתי מופעי תרבות. אנו מתגעגעים לקונצרטים, לתיאטרון. אנו שוקלים לעבור לתל - אביב."

בובי ולאה מכרו את דירתם בעיירה, וקנו דירה יפה בצפון תל-אביב. הבניין הלבן היה ממוקם מרחק הליכה מרחוב דיזנגוף וחברים רבים אהבו לבוא לבקרו אחרי שצפו בסרט או הצגה באזור.

בובי פנה לחבריו: "עדיין אני מתגעגע לעולם הגדול, ישראל לא מספיקה לי." לאה כבר רכשה לה חוג לקוחות רב. כולם אהבו את ידיה העדינות שטיפלו בפניהן. היא רקחה קרמים ומכרה להן. רודיקה, חברתה מהתיכון ברומניה שימשה לה מתורגמנית, כי העברית לא הייתה שגורה בפיה. שתיהן הלכו יחד להתייעץ עבור לאה עם רופא נשים, מדוע לאה לא יכולה להרות. הרופא, מומחה בתחום, שלח את לאה לבדיקות רבות, וגם את בובי, התברר שמהו לא התחבר, לאה לא נכנסה להריון, ולא סיפרה מה הסיבה. הם הרבו ללכת למופעים, יצאו לברים. לאה אהבה לקשט את הדירה קנתה רהיטים יפים, שטיחים, אך בובי רק רצה לנדוד. במסגרת עבודתו בטקסטיל נסע הרבה לחו"ל, לאה נשארה לבדה בבית, פנתה לרודיקה; "בואי איתי, אני מחפשת לקנות כלב." הם בחנו כלבלבים, ולאה התאהבה בכלבלב קטן ומכוער שהרבה לנבוח. היא אימצה אותו ללבה והוא הפך להיות התינוק שלה. 'קוקי' היא קראה לו. "בוא אלי, נשמה שלי." והכל בביל שפות: רומנית ועברית. קוקי אכל להם את השטיחים ואת הנעליים, אבל הם לא כעסו ורק חיבקו אותו כתינוק. מהנסיעה האחרונה בובי חזר עם חוזה חתום. הציעו לו לעבוד במפעל בדרום אמריקה. לאה בכתה לרודיקה: "כל כך טוב לי בישראל, אין לי כוח לנסוע." רודיקה שכנעה את לאה שתיסע. היא שכנעה אותה שרק בובי בעלה הוא קרוב משפחה היחיד בעולם, הרי משפחתה נרצחה ברומניה והיא נותרה בודדה. את דירתם היפה והמטופחת השכירו לשוכרים. לאה נפרדה בבכי מהלקוחות אשר הפכו למשפחתה השנייה. הקשר נמשך באמצעות מכתבים, ואחר כך דרך המחשב. לפעמים הגיעו לביקור, וסיפרו על דרום אמריקה כמה יפה שם: הרבה מים, נחלים וירוק. הם מבליים בקונצרטים, אבל עדיין לא מרגישים שזהו ביתם. קוקי הכלב הזדקן ונפטר והם קנו כלב חדש. דומה לקודמו. תמונתו של קוקי הייתה בארנק של לאה. היא הראתה אותו לכל דורש.

יום אחד הגיע טלפון מבובי; "היי, אנחנו עכשיו גרים בלוס אנג'לס, בא יהודי עשיר ורוצה שאני אנהל עבורו את מפעל הטקסטיל." דבר אחד לא טוב, לאה לא יודעת לנהוג. היא לא הצליחה לעבור מבחנים רבים ואין סיכוי שתקבל רישיון נהיגה. בובי החל להיות הנהג של אשתו, לקח אותה לאן שביקשה, כמובן, עם הכלב. הכלב הפך להיות מלך הבית. הוא קיבל ספה עליה רבץ שעות, ופעם ביום יצא עם בובי לטייל ברחוב.

השנים עברו, בובי הזדקן, וכל מי שבא אליו הראה לו סרטים מהמקומות אותן תר. "תראו" אמר לידידו: "פה רכבנו על סוסים, ופה שטנו בנהר." לאה כבר לא אפתה עוגות, היא חלתה, ולא סיפרה במה.

יום אחד נפלה בבית, ומיד הובהלה לבית החולים. כעבור כמה ימים נפטרה. בובי לא הפסיק לבכות. חברו מהארץ הגיע להיות לצדו: "כמה אשתי חסרה לי, אין לי נפש חיה מלבדה. החברים כולם הזדקנו, רק בן אחד של חברי הטוב, סטודנט מטפל בי. קונה לי את התרופות, ואת המזון למחייה."

בישראל כולם נדהמו מהחדשות על הזוג היפה: לאה שנפטרה בחטף ובובי אוהב החיים דועך. בובי ישב ימים ולילות על מרפסת דירתו בקומה השמונה־עשרה השקיף על נופה של לוס אנג'לס.

ממש חיכה לסוף, בלי אשתו לא מצא טעם לחיים. הכלבלב ליקק את ידו, ביקש שירד אתו למטה כהרגלו. כלום לא עורר את בובי. יום אחד הסטודנט מצא אותו מת במרפסת. אולי ייחל שאהובתו תשלח לו אות משמים.

לא היה איש שיגיד קדיש על קברם. בצוואה ביקשו לשרוף את גופתיהם ולפזר את האפר מעל האגם שבו אהבו לשבת חבוקים וצפו בציפורים המנמיכות טוס מחפשות דגים לשלות מהמים.

הדירה היפה נמסרה לחבר אשר עזר להם בסוף ימיהם, והסטודנט אשר ימים ולילות ביקר אותם הסיע אותם לרופאים ובתי חולים קיבל את הכלב.

כף ידי

כף יְדֵי הוֹשָׁטָה אֵלַיךָ

וְאַתָּה גִּרַמְעָתָ,

בוֹשָׁה אֶחְזָה בְּךָ

לֹא הֶחְזַרְתָּ לִי מִכָּט

יִדְעָתָ כִּי אוֹת קִיִּן

תִּשָּׂא לְנֹצַח עַל הַמִּצַּח

בְּעֶרְמָה הַשְּׂגִיתָ

אֶת תְּאֹנֹתֶיךָ

וְלִי לֹא נוֹתֵר דְּבָר

זָרִים בְּבֵיתֵנוּ

וְאַתָּה אֵי־שָׁם.

ספינת החלומות

כל הלילה ייללה הרוח באוזניה. הספינה התנועעה בפראות ימינה ושמאלה, כמו ערסלה אותה בין זרועותיה. למרות טלטולי הספינה היה נעים וחמים לה מתחת לשמיכה הרכה. תהתה מדוע זכתה בטיול כה מיוחד ומענג.

נזכרה בשיחות הטלפון המסתוריות להן ענה בעלה בלחש, וכיצד התנדב לענות לכל שיחה גם אם הטלפון בקצה מרוחק ממקום מושבו. לא חשדה עד שנחתה ההפתעה, שגרמה לה לפעור את פיה מרוב התלהבות ושמחה.

יום הנישואין שלה ושל בעלה נחגג בארוחה משפחתית גדולה. חמישים שנים הם יחד. זה לא משהו שאפשר להקל ראש בגינו. ילדיהם ונכדיהם לצדם. והנה הגיע עת העלאת זיכרונות על היכרותה עם בעלה.

"היינו שכנים, בית ליד בית, וראינו אחד את השני דרך המרפסות בתל-אביב של פעם. המרפסות היו המזגנים של היום." המשיכה לספר, כיצד בעלה לעתיד נהג להבריא את כל מחזריה. את הצעת הנישואין קיבלה באמצע מעבר חצייה ברחוב ארלוזורוב. טבעת עם היהלום באמצע ענד על אצבעה וביקש את ידה והיא השיבה ב"כן".

לאן חלפו הימים, וכה מהר עברו השנים? חמישים שנה הם נשואים. ארבעים שנה יושבים יחד בבוקר ליד אותו שולחן ברגליו המגולפות. פעם קנו אותו בשוק הפשפשים ביפו. כעת ליד הצלחת שלה נמצאה מעטפה והמכתב בתוכה. הופתעה מאוד, היו בתוכה כרטיסי טיסה לברצלונה, היעד ממנו יעלו לספינת החלומות.

הספינה חיכתה להם בברצלונה. ספינה ענקית: חמש-עשר קומות גובהה ומיועדת לשלושת אלפים אורחים ובנוסף לאנשי צוות. היו אנשים אשר נופפו לעברם מעל הסיפון, והם החזירו להם בנפנוף. בנמל עגנו אניות נוספות, להן דגלים צבעוניים

מלאומים שונים. אנייתם הייתה הגדולה מכולם ונראתה כעיר צפה על פני המים השקטים. טורי אנשים עם מזוודות המתינו בשקט לתורם שיעלו לאנייה. על הספינה הלבנה קיבלו את פניהם אנשי צוות במדים כחולים. כולם מחייכים ומוכנים להיענות לכל בקשה. תחושת רוגע ושמחה אפפה אותה. בשעה שש בערב בדיוק צפרה הספינה, וברצלונה היפה הלכה והתרחקה. בתי הזיקוק על המזח הלכו הלוך ונמוגו. ממרפסת חדרה הלבן שמעה את רחש הגלים, אשר היו כמוזיקה לאוזנייה. נרדמה וחלמה חלומות מתוקים על שנים יפות של גידול ילדים ונכדים.

הבוקר הגיע ואתו מראה קסום של העיר קאן. חצי קשת גדולה עם הרבה צמחייה ובתים לבנים צבעו את קו החוף. ספינות קטנות שטו במימי המפרץ וכאילו אמרו לה בוקר טוב. " ברוך בואכם

לריוויירה הצרפתית. *Happy fifty anniversary*.

דמעת שמחה עמדה בעיניה, הסתכלה בעיני בן זוגה ובלחש אמרה: " תודה".

דג-מלוח

לזכרו של אחי ד"ר עדי אור

המטבח הגדול בביתם של סבתא לאה וסבא איזי שקק פעילות. סבתא, סינר לבן קשור סביב גופה, שערותיה מהודקות לקרקפתה ועל ראשה סיכה גדולה אשר שמרה שאף שערה סוררת לא תזוז ממקומה. גם שמחה, העוזרת התימנייה עמלה במטבח במרץ רב. על כולם ניצחה גברת וולף, חברתה הקרובה ביותר לסבתא לאה, שתיהן גדלו יחד בפולניה ועלו יחד לארץ. גם גברת וולף הייתה קטנת קומה כמו סבתא לאה אך שתיהן היו מלאות מרץ ותושייה כמו גברים חזקים. כאשר נכנסתי למטבח לא הבנתי מה פשר המהומה, ועל מה השמחה, לכבוד מי עובדים כה קשה לפתע.

שאלתי: "סבתא מה קרה?" וסבתא ענתה: "הכול לכבוד אחיך הקטן שנולד לפני שבוע, אנו מתכוננים לחגיגה, יבואו הרבה אורחים." הסתכלתי סביבי וראיתי שעל השיש הונחו שתי גיגיות ענקיות בצבע לבן ובתוכן נחו גופים חומים של דגים בתוך נוזל לבנבן, עליהן פרוסות בצל לבן, מנוקד בעיגולי פלפל שחור ועלים ירקרקים לקישוט. גברת וולף זו - אין שמחה במשפחה בלעדיה, היא הייתה הממונה על הכנת מאכל "התאוה" הפולני: 'דג מלוח'. לא הייתה חגיגה שבה היא לא דאגה למליחים. נסעה באוטובוס לשוק ובחרה אותם אחד אחד. פרסה והניחה אותם בקפידה על צלחת הגשה לאחר שהייה ברוטב המיוחד שלה.

כאשר הגיעו האורחים: המוהל, אמא, אבא והתינוק הקטן בחיקם, שאלתי את אמא: "איך יקראו לאחי הקטן?" אמא ענתה לי: "עדי - בחרתי שם זה, כי זה שם חדש שמסמל התחלה חדשה, הוא יהיה הקישוט של המשפחה - התכשיט."

עדי גדל לתפארת. יחד הלכנו לשמחות משפחתיות כמו: חתונות ובריתות. דג-מלוח היה המתאבן הראשי.

הייתי מספרת לו איך הדגים שטו בגיגיות ביום הברית שלו ועדי היה מתפרץ בצחוק. כאשר נולד לאחי עדי בנו הבכור תום, חגגו את הברית בבית-מלון יפה ובין שאר המטעמים היה מונח על השולחן דג-מלוח, זכר לדור של פעם, יוצאי אירופה, אשר לא הייתה להם חגיגה בלי חתיכת דג-מלוח. רוב חבריהם של הוריי כבר זקנים ותשושים. אני מתקשרת לדרוש בשלומם, או שהם מתקשרים אלי כשמתפרסמת ידיעה על השופט עדי. הם עדיין נזכרים בחגיגת הברית שלו ובגברת וולף והדג-מלוח שלה.

מאה־שערים, טורונטו, קליפורניה

מנחם־מנדל הגיף את התריסים בשקט, בשקט. לא רצה להפריע את שנתה של ריבה, לילה מלא ייסורים עבר עליה, ורק כשקיבלה זריקה מהאחות הצליחה להירדם. נשימותיה הכבדות וחרחוריה, חרחורי גסיסתה הסבו לו דאגות לעתיד, מה יהיה עליו וששת ילדיו הקטנים כאשר ריבה תיפח את נשמתה ותעלה לשמים. כרגע הילדים מפוזרים בין בתי השכנים שמאכילים אותם, רוחצים ושולחים לגנים ולבתי הספר. הבית בו גרו היה דל, מרוהט במיטות רבות, מקרר ישן שנתרם ממוסד לגמילות חסדים. שולחן אוכל רעוע עמד בסלון ולידו כיסאות אשר ראו ימים טובים יותר. בפנית החדר כמו נטע זר עמד ארון גבוה ולו מדפים שעליהם הונחו ספרי קודש. מדי פעם נכנס מנחם־מנדל לראות מה שלום רעייתו ריבה. ריבה היפה והחסודה, אם ילדיו, ביקשה לשוב לביתה כאשר הבינה שהטיפולים כבר לא יוכלו להועיל לה. ביתם הישן בשכונת מאה־שערים בירושלים, היה בנוי מאבן ירושלמית ושמר על קרירות בקיץ וחום בחורף. תריסי העץ הגנו על החלונות שלא תחדור בעדם השמש בקיץ. השכנים הטובים הגיעו עם קערות אוכל ומרק לסעוד את החולה. חלפו ימים ספורים. ריבה נפטרה בחיק משפחתה ונקברה בהר הזיתים. מקברה יכלה להשקיף על ירושלים. האסון הגדול שנחת על המשפחה הוביל את מנחם מנדל לדאגה רבה, מה יעשה כאלמן ואיך יגדל לבד את ילדיו אם הקטן ביותר עולל בן שנה. אחיו בטורונטו הציע לו לבוא לגור לידו עם ילדיו. הוא מצא לו עבודה. סידר דיור וגם שידוך. כשחלפה תקופת האבל הקשה נפרד מנחם־מנדל ממאה שערים מכל האנשים אשר עזרו לו, והם נתנו לו את ברכת הדרך.

כאשר הגיעו לטורונטו לאחר טלטולים במשך שבועיים באנייה וברכבות חיכה להם בית צנוע וישן בשכונת עוני בפאתי טורונטו. הבן הבכור מוישי התחיל לעבוד כעוזר לאינסטלטור ולאט לאט למד את השפה האנגלית ומהפרוטות אותן

הרוויח פרנס את המשפחה. האבא לא אהב את הבחורה אותה שידכו לו, והחל להיעזר בבנותיו הגדולות, בנות שתיים-עשרה שלוש-עשרה, במשק הבית. הילדות החכמות שאפו ללמוד, והצליחו לשלב בין הלימודים לעזרה בבית. כך חלפו עליהם מספר שנים ומוישי הכיר חברים יהודיים אשר הכירו לו את בנות משפחתן. הוא הוזמן לארוחות-שבת. אחת האימהות התרגשה מסיפורו ואימצה אותו לחיקה ואת משפחתו. לא היה חג או שבת שלא הזמינה את כולם לביתה. 'דודה' הם קראו לה, 'דודה ריבקי שלנו'. במקביל האב ניסה שוב להשתדך וטס לניו-יורק להכיר כלה.

הפעם זה נגמר בחתונה. את ילדיו הקטנים לקח עמו לניו-יורק. בתו בת החמש-עשרה מצאה בית חם בקליפורניה אצל זוג פנסיונרים חשוכי ילדים דרך דודה ריבקי שביקשה מסבא אברם שימצא משפחות טובות ליתומים ממאה-שערים. טובי בת החמש-עשרה שמחה בהוריה המאמצים והפכה לבתם לכל דבר. ביתם הענק וכל שכיות האמנות היו לשלה, היא טיפלה במסירות כמו היו מולידיה והם הובילו אותה לחופה עם בחיר לבה הרופא.

סם ובטי אשתו דאגו למצוא בתים טובים לאחיה הקטנים אשר גדלו לבחורים גדולים ונבונים. הם נקלטו היטב בקליפורניה. רק האח הבכור נשאר בטורונטו. הוא נישא והקים עסק משגשג. טובי הקימה משפחה לתפארת ומרבה לבקר במאה-שערים את שאר בני המשפחה. חלק מילדיה עברו לגור בארץ. טובי קנתה דירה בירושלים. היא מאושרת שסגרה מעגל בין מאה-שערים, טורונטו, קליפורניה וחזרה לירושלים אהובתה.

שוקולד

בשנות החמישים היה צנע בארץ. האוכל חולק במשורה בין התושבים, ביצים, חמאה, גם הלחם נחצה לרבעים ונמכר רק תמורת תלושים.

כל אזרח, שהיה לו פנקס תלושים, הלך למכולת וקיבל את מנתו השבועית. איני זוכרת שחילקו לתושבים שוקולד.

היו תחליפים לכל סוגי המזון. במקום קפה קבלו ציקוריה. במקום שוקולד העשוי מפולי קקאו קבלו ממרח חרובים. זה נראה כמו שוקולד אבל הריח והטעם לא התקרבו למוצר האמתי.

סבא וסבתא כאשר עדיין התגוררו בארץ קיבלו מהמשפחה בניו־יורק חבילות מזון.

ביום בו הגיעו החבילות, מיששה כל המשפחה את החבילה בהתרגשות והריחה אותה. בקופסאות פח אטומות הגיעו מיני מזונות. רק השוקולד נעטף בנייר. נתנו לי להחזיקו ולהריח את חבילת השוקולד. הריח – ריח גן־עדן.

בדחילו ורחימו כשסיימתי את ארוחת הצהריים סבתא לקחה את חבילת השוקולד ופתחה אותה. ראשית קילפה את העטיפה העליונה, אחר את עטיפת נייר הכסף. כשסיימה לקלף את העטיפות לקחה מהמגירה סכין ופרסה לי קובייה מטבלת השוקולד וגם לבן־דודי שהביט בממתק בעיניים משתוקקות.

סבתא אמרה לנו למצוץ את טבליות השוקולד, כדי שהטעם יישאר בפינו זמן ארוך. את שאר החבילה לקחה סבתא ושמרה במגירת המטבח. "זה לנכדים האחרים הגדולים. גם להם מגיע לטעום" - כך פסקה. מצצתי את הקובייה בפי והטעם היה כשל גן־עדן. חלמתי על קובייה נוספת שאוכל לשים בפי. היה לשוקולד טעם של עוד.

עברו השנים. הצנע עבר מן הארץ. הוקם בית חרושת לממתקים בשם 'עלית'
בצומת מרכזית ברמת-גן.

כאשר חלפנו על פני הצומת ריח השוקולד נישא באוויר והזכיר לנו את ריח
הקובייה הנחשק שקבלנו בחבילות המזון מהקרובים מארצות הברית.

שיר פרידה

אמרנו שלום, נפרדנו
כל אחד הלוך לדרכו.
סגרתי את הדלת חזק
לא רציתי שתפתח
נעלתי את הזכרונות
אטמתי אותם חזק.
רוצה להתחיל מחדש.
מבראשית
אבל, דופקים בדלת
רוצים להכניס בכם
ואני, רק רוצה לשפח
לא לזכר מה הבטח
ולא גמן.
למחוק את הרע
ולשפח לעד.

טוב לב

אילונה נולדה בפתח תקווה לזוג הורים ניצולי שואה. בביתה לא הרבו לספר על העבר. אילנה התחנכה כמו צברית גזעית. השתתפה בחוגים לריקודי עם. הצטרפה לצופים. יצאה לכל מחנות הקיץ והרגישה שייכת. על פניה של אילונה היה תמיד נסוך חיוך מקסים. היא אהבה לעזור לכל מי שנזקק לעזרה. שרה הייתה חברתה הטובה ואשת סודה. שתיהן הלכו יחד לגן, לבית הספר ולתיכון. רק שרה נכנסה לביתה של אילונה. האחרונה התביישה בהוריה ובביתה.

התריסים בבית היו תמיד מוגפים. הרהיטים היו מכוסים בניילון כדי שלא יתכסו באבק. הדירה הייתה מאוד צנועה. בכניסה הול קטן מעבר לסלון הצנוע. אביה של אילונה כמעט ולא דיבר. הוא ישב בכורסתו ועיין בספר או בעיתון. בשקט, בשקט היו הבנות נכנסות לחדרה. החדר היה למעשה מרפסת שוילון חוצץ בינה לבין החדר ושם ישבו וחלמו על העתיד. אמה של אילונה הייתה יושבת בדרך כלל במטבח. בשקט שלה, דומיה הלא נעימה שררה בבית.

הבנות סיימו את חוק לימודיהן והתגייסו לצבא. אילונה שמחה לצאת מהבית הקודר ושירתה במחנה רחוק בצפון הארץ. פעם בשבוע שבה הביתה לנוח ולכבס את המדים. מכיוון שהוריה לא שוחחו עמה וגם לא ביניהם, מיהרה להימלט מהקדרות ולצאת לפגוש את חברתה שרה. שרה כבר הייתה מאורסת ועמדה להינשא. הבנות אהבו להיפגש בבית קפה קטן שכונתי. יום אחד ניגש לשולחן גבר כבן שלושים ושאל אם מותר להצטרף לשולחן. אהב את צחוקן ורצה לדעת האם צחקו עליו. שמו היה משה, הוא עבד באזור ועצר לקפה. אילונה מצאה חן בעיניו והוא ביקש להמשיך להיפגש. משה, נמוך הקומה והמקריח לא התייאש

והמשיך להתקשר לאילונה לצבא ואף הפתיע אותה יום אחד בדרכה לבסיס. אט, אט פרחה האהבה ביניהם. אילונה ראתה בקשר אפשרות בריחה מביתה הקודר. תוך שלושה חודשים נישאו. משה עבד בשיפוצי דירות. הוא לא הצליח לקבל עבודות מרובות ובקושי פרנס את משפחתו הקטנה. מכתב שקיבלו מניו-יורק מחבר ילדות, גרם להם לנסות את מזלם בחוץ לארץ. אילונה עם בטן קטנה של היריון ראשון נפרדה מהוריה ומשרה חברתה הטובה, וטסה עם בעלה משה לתפוח הגדול.

בימים הראשונים בניו-יורק התפעלו מגורדי השחקים והמוזיאונים היפים. את דירתם החליטו לשכור בהתאם לתקציבם הדל, בשכונת פועלים אליה מגיעים ברכבת התחתית. בית דירות בן עשר קומות מפויח מבחוץ עם מעלית ישנה וחורקת. דירתם השקיפה לעבר פארק ירוק וזה כבר גרם לאילונה לחייך. בקומה שמוקמה דירתם היו שתי דירות נוספות ואילונה תהתה מי הם השכנים.

בבוקר משה יצא לעבודתו כאיש אחזקה ושיפוצים. בנם נולד ואילונה השקיעה את כל זמנה ומרצה בגידול הבן. היא אהבה לבשל עבורו ועבור בעלה. החיים חלפו והקשר היחידי עם ישראל היה באמצעות חברתה היקרה שרה. משה הצליח לחסוך מעט כסף ופתח חברה לשיפוצים. הבן אשר גדל לתפארת למד באוניברסיטה והיה מקור גאווה להוריו. ילדים נוספים לא נולדו ואילונה שאהבה לעזור עוד מנעוריה בישראל נהגה לדפוק מדי יום על דלתו של שכנה הערירי והגישה לו ארוחה חמה. השכן נהג להסתגר בביתו ולא יצא ממנו ימים שלמים. בהתנהגותו הזכיר לאילונה את הוריה. בעלה של אילונה נפטר באופן פתאומי בעבודה. היא הפכה גלמודה ללא משה. מדי שנה נהגה להזמין את חברתה כדי לארח לה חברה. שרה הגיעה לבנו יורק על חשבונה של אילונה והן בילו יחד באזור. נהנות במכוני יופי וטיולים. בעלה של שרה אפשר לה פעם בשנה להתארח בביתה של חברתה בניו יורק ולהתפנק על חשבונה. הכסף של אילונה הגיע מירושתה, הוריה נפטרו ורכושם נמכר והועבר לאילונה. השכן בדלת ממול חלה

ואושפז ואילונה נסעה לבית החולים לבקרו. היא ריחמה עליו, אדם בודד ללא משפחה וסעדה אותו. האשפוז התארך והרופא קרא לאילונה למשרדו. משרד רחב ידיים עם חלון גדול ממנו ראתה ילדים צוהלים ברחוב, מכוניות חולפות ועוברות והרופא בישר לה כי ימיו של שכנה קצרים.

השכן שחש כי קיצו קרב אמר לאילונה: "היום, שבנך יבוא אלי דחוף ואת תבואי שוב איתו." הבן לא כל כך רצה לבוא, לא הבין מה הבהלה. אך נעתר לבקשת אמו והגיע לבית החולים. השכן נתן בידי הבן מכתב ואמר: "זו צוואתי ואתה תשמור עליה עבור אימך." כולם בחדר הזילו דמעה, התחבקו. מצבו הלך והידרדר אילונה לא משה ממיטת שכנה הקשיש והערירי ושאלה אותו אם לקרוא לבן משפחה, ידיד, מישהו. הקשיש אמר: "יש לי רק בקשה אחת, תקברי אותי כמו נוצרי, לוויה נוצרית לפי כל החוקים." וכך היה. אילונה קברה אותו בדיוק כמו שביקש ואף ערכה סעודה אחרי הטקס כנהוג למכריו בבניין.

המלך

באצבע מעוטרת בטבעת זהב לחץ בכפתור השלט ופתח את שער חצר ביתו. הוא ישב ליד הגה המרצדס הלבנה בבגדיו היפים, שערו פסוק לימין הונח היטב על פדחתו. כך יצא לדרך. לחיזה נוספת על השלט וגג המרצדס נפתח לאטו ושמים כחולים עם ענני נוצות נפרשו מעל ראשו. הרגיש כמו מלך. המכונית החליקה על הכביש בנעימים. ברדיו התנגנו נעימות חסידיות, זכר לתקופה בה חזר בתשובה ונפגש עם רבנים והלך להתפלל בבית מדרשם. בתא הכפפות באוטו גם נחה לה כיפה מקטיפה זכר לימים ההם. כעת נסע למשרדו מרחק של שעה על הכביש המהיר. לצדי הדרך התחלף הנוף מדי פעם. בתים נמוכים התחלפו בבתים שלהם גגות אדומים. בכביש סואן דהרו מכוניות מהירות. איתת לימין ונכנס בשביל רחב ידיים עם המרצדס. החנה את האוטו בין הפסים הלבנים ונכנס לבניין גבוהה בה שכנו משרדיו. שובל בושם יוקרתי אפף אותו. מזכירה חייכה וקמה לכבודו. מיד שאלה מה ירצה לשתות. הוא נכנס לחדרו והחל לעבור על הדוחות אשר התקבלו מחנויות מרחבי המדינה אשר היה בעליהן. מישה, זהו שמו קרא למזכירתו והחל להכתיב לה מכתבים והזרים הוראות. הטלפון על שולחנו לא הפסיק לצלצל, הכול רתח ועבד ללא הפוגה. אנשים נכנסו ויצאו, המקום המה פעילות. יצרני בגדים הביאו דוגמאות והניחו על שולחנו כדי שיואיל וייבחן אותם. הזמנה ממנו שווה הרבה כסף. הוא קנה באלפי שקלים. בזכותו התפרנסו משפחות רבות. מישה יצא ממשרדו והחל לנסוע לעבר החנויות ולראות כיצד הן מתפקדות. הוא הפתיע את העובדים. הוא התקבל בסבר פנים יפות. בדק איך מונחת הסחורה על המדפים, בחן את דוחות המכירות. הנהן בראשו לשביעות רצונו מתפקוד מנהלי העסק.

כך רץ ממקום למקום מלא מרץ ושמחה. ילדיו בגרו, כולם רכשו השכלה והשתלבו עמו בעסק. הכול היה מושלם. בלבו חשב איך שפר עליו עולמו, יש לו

כל מה שחלם עליו. בן למהגרים אשר נמלטו מהפרעות ברוסיה לעיירה קטנה במרכז ארצות הברית. הוא רכש השכלה אקדמאית במוסד יוקרתי. אישה נהדרת לצדו. חשב בלבו שעליו גם לתרום לאחרים מעשר. הוא בנה מוסד מטופח ללימודי תורה וללימודי עברית. יום יום נכנסים בשעריו ילדים קטנים שמרחיבים את השכלתם. למרות טוב לבו וחסדיו הנסתרים, היכה בו הברק. עסקיו נקלעו לקשיים. הוא נאלץ לחסל את כל האימפריה אשר בנה בעשר אצבעותיו, פשט רגל. גם גופו היפה הבנוי לתלפיות בגד בו ומחלה ארורה תקפה אותו. במקום לשבת במשרדיו המפוארים, החל לבקר בבתי חולים. מיועץ ליועץ וטיפולי כימותרפיה. "למה הוכיתי, אלוקים." שאל בתפילותיו. הוא נחלץ בקושי מהמחלה. שיערו נשר מהטיפולים, הליכתו הפכה שפופה ואיטית. שובל הבושם עדיין אופף אותו, אבל המלך בקושי לנסיך. לא פותחים לו דלתות ולא רוצים לעשות לו קפה. מישה מאושר שהוא חי. כאשר שואלים אותו לשלומו הוא עונה: "הכול דבש".

